

DOKUMENTI I

AXHENDËS SË GJELBËR

Prezë, 2007-2009

Realizuar nga:

Grupet e punës për Axhendën e Gjelbër – Komuna Prezë

Nën koordinimin dhe asistencën e Shoqatës Shqiptare të Permakulturës

Me asistencën teknike nga EDEN – Center

Dhe mbështetur financiarisht nga Milieukontakt International

Përmbajtja:

✚ Parathënie	4
✚ Vizioni & Misioni	4
✚ Dokumentat që u konsultuan	5
✚ Analizë e përgjithshme mbi situatën vendore	7
✚ 5 Fazat e procesit të Axhendës së Gjelbër	8
✚ 14 Hapat e procesit të Axhendës së Gjelbër	9
✚ Vlerat kryesore të komunës (për të 3 grupet)	10
✚ Grupi i Infrastrukturës Turistike	19
○ Përcaktimi i tendencave, ndikimeve dhe standardeve	19
○ Problemet dhe shkaqet	21
○ Zgjidhjet e propozuara	22
○ Potencialet, mundësitë dhe prioritizimi i zgjidhjeve	23
○ Plani i veprimit për zbatimin e zgjidhjeve	25
✚ Grupi i Vlerave Etno-kulturore	29
○ Përcaktimi i tendencave, ndikimeve dhe standardeve	29
○ Problemet dhe shkaqet.....	30
○ Zgjidhjet e propozuara.....	31
○ Potencialet, mundësitë dhe prioritizimi i zgjidhjeve	33
○ Plani i veprimit për zbatimin e zgjidhjeve	34
✚ Grupi i pyjeve dhe biodiversitetit	35
○ Përcaktimi i tendencave, ndikimeve dhe standardeve	35
○ Problemet dhe shkaqet.....	41
○ Zgjidhjet e propozuara	42
○ Potencialet, mundësitë dhe prioritizimi i zgjidhjeve	43
○ Plani i veprimit për zbatimin e zgjidhjeve	44
✚ Shtojcat	48

Parathënie

Akhenda e gjelbër është një proces planifikimi gjithëpërfshirës i komunitetit në fushën e mjedisit dhe trashëgimisë kulturore. Ai është prezantuar për herë të parë nga Milieukontakt International në Rumani, Moldavi dhe Kroaci.

Duke shpresuar për një proces të ngjashëm gjithëpërfshirës të bazuar në vlerat e komunitetit dhe në të cilin autorët e drejtimit të zhvillimit të zonës të jenë vetë anëtarët e komunitetit, ky proces u propozua dhe në Shqipëri në 2007.

Vizioni dhe dëshira për të punuar e komunës Prezë si dhe ekzistenca e një komuniteti të kulturuar dhe me dëshirë për të pasur një zhvillim të qëndrueshëm në komunën e tyre, dhe gatishmëria e Shoqatës Shqiptare të Permakulturës për të lehtësuar procesin e Axhendës së Gjelbër në Komunën Prezë, bënë që Preza të ishte një nga tre komunat e përzgjedhura për të realizuar këtë proces.

Me këtë proces synohet nxitja dhe përmirësimi i komunikimit dhe bashkëpunimit mes qeverisë vendore, sektorit të sipërmarrjes, banorëve të zonës dhe organizatave jofitimprurëse, me qëllim që të bëhen plane zhvillimi të qëndrueshme për bashkësitë vendore, bazuar në marrëveshje të përbashkëta.

Si rezultat i këtij procesi të gjatë në komunë është përforcuar fryma komunitare, mjedisi dhe trashëgimia kulturore kanë marrë një dimension tjetër si dhe është arritur në draftimin e një dokumenti për zhvillimin e qëndrueshëm përmes një procesi transparent dhe gjithëpërfshirës. Pas takimit të parë të palëve të interesuara në 22 dhjetor të vitit 2007 u ngritën tre grupe pune, respektivisht **Grupi i infrastrukturës turistike, Grupi i vlerave etno - kulturore e artizanale si dhe Grupi pyjeve dhe biodiversitetit**. Këto grupe përgjatë gjithë vitit 2008 kanë kaluar përmes të gjitha hapave të axhendës së gjelbër si dhe kanë pasur mundësinë të ngrenë kapacitetet e tyre për një sërë çështjesh që janë parë me rëndësi nga vetë grupet si trainime mbi komunikimin me publikun, ngritjen e skuadrave, planifikimin strategjik, shkrimin e projekt propozimeve, ngritjen e fondeve etj.

Dokumenti që po ju paraqitet është fryti i një pune të devotshme 1 vjecare të gjithë anetareve të tri grupeve:

Pyjet dhe Biodiversiteti me koordinator Armand Kurti,
Infrastruktura Turistike me koordinator Z. Saimir Alushi koordinator i grupit [prill – nëntor 2009] & Aldo Sheshaj [dhjetor 09 – mars 2010].
dhe grupi i Vlerave Etnografike dhe Trashegimia Kulturore me koordinator Znj-Suzana Halili.

Vizioni i përbashkët:

“Me anë të rigjenerimit të natyrës dhe ripërtëritjes së vlerave tona etnografike, artizanale e kulturore, të tërheqim më shumë turistë në zonën tonë.”

Misioni i përbashkët:

Me anë të pjesëmarrjes publike, të ndikojmë në vendimmarrjen e përgjithshme të autoriteteve lokale për të jetuar në harmoni me natyrën tonë dhe duke ruajtur vlerat tona kulturore.

Pas analizës dhe pozicionimit të grupeve të interesit u përcaktua **qëllimi i axhendës së gjelbër** si më poshtë:

Të nxitet bashkëpunimi mes komunitetit e qeverisjes lokale, biznesit e qytetarëve për të hartuar e zbatuar së bashku plane zhvillimi të qëndrueshëm për komunitetin tonë.

Dokumentat që u konsultuan

Për të realizuar një studim sa më efikas, grupi i punës iu drejtua arshivës së komunës për të nxjerrë të gjitha projektet e mëparshme, vendimet e Këshillit të Komunës (KK) dhe iniciativa të tjera si Gazeta Preza. Gjithashtu u konsultuam me dokumenta strategjike kombëtare si:

- Strategjia e zhvillimit të turizmit në Shqipëri deri në vitin 2012
- Strategjia e Rritjes ekonomike dhe uljes së varferisë
- Plani i Integruar i Ministrisë së Mjedisit, Pyjeve dhe Administrimit të Ujërave
- Objektivat e Zhvillimit të Mijëvjeçarit – Shqipëria
- Strategjia e Plani i Veprimit për Biodiversitetin
- Plani Kombëtar i Veprimit në Mjedis – 2001
- Strategjia e Sigurisë – Ministria e Punëve të Jashtme
- Strategjia Kombëtare për Zhvillim e Integrim – draft
- Strategjia Kombëtare për Femijet
- Strategjia Kombëtare e Mjedisit - 2006
- Strategjia për Zhvillimin e Pyjeve e Kullotave në Shqipëri

Në tërësi nuk spikatëm ndonjë dokument të rëndësishëm, projekt apo projekt ide të hartuar qoftë nga administrata e mëparshme, apo edhe vendime të KK.

- Nuk ka pasur plane të miratuara zhvillimi mjedisor apo kulturor në Komunën Prezë për periudhën në shqyrtim

Ajo që gjetëm pas hulumtimit të Arkivës së Komunës ishin:

- Vendime komune nga 2001-2007 për
 - Dhënie fondesh për
 - riparim e ndërtim ujësjellësi;
 - riparim shkollash e kopshtesh + sistemim i fushave sportive në shkollat e disa fshatrave;
 - për ndërtim kanalizimesh të ujërave të zeza;
 - asflatim e riparim rrugësh në fshatra;
 - përmirësime të kushteve higjienike të tregtimit të produkteve blegtorale;
 - për vendosjen e transformatorëve të energjisë;

I vetmi dokument me natyrë zhvillimin mjedisor e turistik ishte "Plani i Zhvillimit të Turizmit për Prezën" me autorë "Goulds Properties UK Limited në bashkëpunim me Interest Consultants Limited" sponsorizuar nga "Tirana International Airport". Ky dokument nuk është miratuar nga këshilli i Komunës për vetë koston shumë të lartë të sugjeruar për zbatimin e tij. Gjithashtu duhet theksuar se ky plan zhvillimi është fryt i konsulencës së huaj, pa marrë në konsideratë mundësitë financiare të komunës apo mendimin dhe dëshirat për zhvillim të banorëve të zonës.

Ndërkohë që për Prezën flitet në dokumenta të tilla si:

- 1) Marin Barleti: Historia e Skënderbeut,
- 2) 10 vjet Mbretni 1928-1938,
- 3) Shtjefën Gjeçovi: Mnera e Prezës,
- 4) Johann George Von Hahn: Udhëtim nëpër viset e Drinit dhe të Vardarit,
- 5) Gjergj Karaiskaj: 5 mijë vjet fortifikime në Shqipëri,
- 6) Lazar Papajani: "Kalaja e Prezës", revista Monumentet, 1974, nr.7-8,
- 7) Teki Seleniça: Shqipnia më 1923,
- 8) Teki Seleniça: Shqipnia më 1927,
- 9) Prof. Zyhdi Dervishi .

Ndryshe Preza njihet si qyteti i feniksit për shkak se është shkatërruar dhe rindërtuar disa herë nga luftërat. Feniksi është një zog që lind nga hiri i tij, po kështu edhe Preza. Shkrimtarë të ndryshëm që kanë botuar shkrime interesante në Gazetën lokale “Preza” të botuar gjatë viteve 2004 – 2006 e kanë cilësuar Prezën edhe si Parisi i vogël.

Preza është cilësuar si Parisi i vogël sepse për kohën që ishte, Preza i kishte të gjitha shërbimet bazë si Mjekun, shkollën, xhandarmërinë, pazarin dhe të tjera shërbime bazë që në atë kohë edhe shumë qytete nuk i kishin.

Të gjithë elementet e këtij dokumenti të Axhendës së Gjelbër janë risi dhe fryt i punës së grupeve të punës për Axhendën e Gjelbër.

Materiali u hartua nga grupet e punës që u mbledhën rregullisht dhe u diskutua gjerësisht mes anëtarëve të grupeve të ndryshme. U zhvilluan programe e spote televizive për ta informuar publikun mbi procesin e Axhendës së Gjelbër. U vendosën 3 kënde njoftimesh në vende të dukshme ku me anë të posterave u njoftua çdo hap i procesit dhe u ftua komuniteti për të kontribuar. U shpërndanë 1000 fletëpalosje e 1000 pyetësorë te nxënësit e shkollave të komunës me qëllim arritjen e familjarëve të tyre dhe vjeljen e opinioneve të tyre. Nga dhjetëra pyetësorët e plotësuar idetë u përfaqësuan në këtë material. Grupet e punës qenë në dinamikë të vazhdueshme dhe kjo ishte sukses i procesit. Gjithashtu, më 22 dhjetor 2008 dhe në 12 mars 2009 u mbajtën dy takime të konsultimit të Dokumentit të Axhendës së Gjelbër me publikun ku pjesëmarrësit që vinin nga bizneset dhe intelektualë apo nëpunës të zonës dhanë idetë e tyre për ta pasuruar si dokument.

Analizë e përgjithshme mbi situatën vendore

Popullsia e komunës është afërsisht 6 700 banorë, autoktone me prejardhje qysh në lashtësi nga të njëjtat vendbanime të Fisit Ilir të Parthinëve. Dallohet për fisnikërinë, urtësinë e bujarinë. Dashamirëse e arsimit dhe kulturës, moralit, vlerave dhe punës.

Sipërfaqja e komunës është 242 km² prej së cilës 45 % reliev fushor dhe 55 % reliev kodrinor. 69.5 % e sipërfaqes është tokë bujqësore e cila në pjesën më të madhe punohet, 19.5 % e saj janë pyje dhe ullishta të cilat nuk janë dëmtuar gjatë periudhës së vështirë të 1997-s dhe 11 % janë tokë e pafrytshme.

Distanca nga kryeqyteti i Shqipërisë është 22 km, nga qyteti bregdetar dhe turistik i Durrësit 30 km, nga qyteti historik i Krujës 18 km dhe nga Aeroporti i Rinasit vetëm 6 km. Gjendet gjithashtu në afërsi të rrugëve kryesore për në Tiranë, Durrës dhe Shkodër, duke e bërë atë shumë të arritshëm për një pjesë të madhe të tregut të brendshëm dhe të vizitorëve nga jashtë të cilët dëshirojnë të kalojnë një fundjavë në ajër të pastër.

Megjithëse ka një pjerrësi të madhe mbi fushën e lumit Ishëm dhe pamje nga aeroporti Nënë Tereza, Preza ka relativisht një lartësi të vogël në krahasim me pjesën më të madhe të territorit të Shqipërisë. Pika më e lartë e fshatit është afërsisht 300 metra mbi nivelin e detit.

Komuna e Prezës përbëhet nga 7 fshatra: Prezë Kala, Ahmetaq, Bregshkozë, Ndërmjetës, Palaq, Fushë-Prezë, Gjeç fushë, dhe Gjeç kodër. Në kohën e mëparshme Preza shtrihej deri në Bubqin e sotëm, dhe përbëhej nga 4 fshatra Gjec-Koder, Ahmetaq, Budull dhe Palaq. Asnjëri nga fshatrat nuk kishte emrin Prezë sepse me këtë emër njiheshin të gjithë zona që shtrihej deri në Bubqin e sotëm.

Fshati i Prezës është një bashkësi e vogël prej rreth 2.400 hektarësh. Ky është territori që meriton vëmendjen më të madhe përse i përket përcaktimit të zonës turistike dhe rreth 600 banorë jetojnë atje. Ata i nxjerrin të ardhurat kryesisht nga puna në ndërtim dhe nga bujqësia.

10 vitet e fundit në komunën e Prezës natyra dhe mjedisi ku jetojnë kafshët dhe bimësia ka pasur ndryshime. Këto ndryshime janë të pranishme si rezultat i veprimtarisë së njeriut që ka ndikuar si një faktor negativ për mjedisin.

Mjedisi natyror është burimi të cilin banorët e Prezës duan ta kenë si një nga resurset dhe pikat më të forta të zhvillimit kulturor, social dhe ekonomik të zonës. Ruajtja dhe mbrojtja e këtij mjedisi në kushtet e zhvillimit të vullshëm industrial kërkon hapësirë dhe mjete financiare. Në të njëjtën kohë për t'u vlerësuar është dhe ndërgjegjësimi i komunitetit i cili përbën një element të rëndësishëm në realizimin e kësaj iniciative të Axhendës së Gjelbër.

5 FAZAT E PROCESIT TË AXHENDËS SË GJELBËR

- ❑ Faza 1 – Nisja, Përgatitja dhe Organizimi i Procesit të AGj.

- ❑ Faza 2 – Përgatitja e punës në komunitet (grupe pune). Mbledhje e njohurive ekzistuese; Identifikimi i çështjeve kyçe dhe hendeqeve

- ❑ Faza 3 – Analizë e hollësishme e çështjeve kyçe (Probleme, zgjidhje, alternativa etj), per sektor, grup shoqëror ose zonë

- ❑ Faza 4 – Sintezë dhe Planifikim. Përcaktim i vizionit dhe orientimeve strategjike.

- ❑ Faza 5 – Monitorimi dhe Përmbyllja.

14 HAPAT E PROCESIT TË AXHENDËS SË GJELBËR

- Hapi 1 – Identifikimi dhe analiza e grupeve të interesit dhe dokumentave
- Hapi 2 – Takimi i parë me grupet e interesit
- Hapi 3 – Identifikimi i Vlerave / funksioneve mjedisore
- Hapi 4 – Tendencat e këtyre vlerave / funksioneve mjedisore
- Hapi 5 – Ndikimi i Prirjeve mjedisore
- Hapi 6 – Krijimi i vizionit dhe caktimi i standardeve minimale
- Hapi 7 – Përcaktimi i problemeve kryesore mjedisore
- Hapi 8 – Analiza e kostove të problemeve
- Hapi 9 – Përkufizimi i potencialeve dhe mundësive
- Hapi 10 – Përcaktimi i potencialeve prioritare dhe Zgjidhjeve
- Hapi 11 – Përcaktimi i Planit Strategjik brenda dokumentit të AGJ.
- Hapi 12 – Përcaktimi i Planit të monitorimit
- Hapi 13 – Shkrimi i Dokumentit të AGj
- Hapi 14 – Projektet Pilot

VLERAT KRYESORE TË KOMUNËS

1- Vlerat kryesore të komunës (Grupi i Infrastruktues Turistike)

Vlerat e komunës Prezë janë të shumta. Të cituara nga vetë anëtarët e grupit disa prej tyre janë pyjet, liqenet, ullishtat, kalaja, pusi, pazari, shkolla, folklori, veprat artizanale, mullinjtë e vajit, vreshtaria, burimet ujore, objektet e kultit, produktet organike dhe infrastruktura.

Parë në kontekstin turistik nga grupi u vlerësua historiku shekullor i zonës, traditat, pozicioni i rëndësishëm gjeografik si dhe distanca e përshtatshme nga Aeroporti Ndërkombëtar i Rinasit dhe kryeqyteti i Shqipërisë. Të gjitha këto vlera me pak punë dhe kreativitet nga të gjitha palët e interesuara mund të kthehen në burime zhvillimi dhe të japin rezultate në jetën social-ekonomike të komunitetit.

E për të mos e lënë vetëm në nivelin e dëshirave, grupi i infrastrukturës turistike me anë të këtij dokumenti ju paraqet drejtimet kryesore të punës në këtë sektor si dhe aktivitete konkrete që do të ndërmerren nga pushteti vendor së bashku me komunitetin.

- Kështjella:

Kalaja e Prezës është një ndër tri monumentet historike që rrethojnë qytetin e Tiranës. Ajo është simboli i fshatit dhe ka të ngjarë të ketë origjinë romake dhe e rindërtuar nga turqit në shekullin e 15-të. Kalaja ka formën e një pesëkëndëshi të çrregullt me kulla të rrumbullakta në katër qoshe dhe me një kullë drejtkëndëshe rreth mesit të murit që shtrihet në drejtimin perëndim-lindje.

Kalaja ka gjatësi 80m dhe gjerësi 50m, si dhe trashësi të mureve 1.3 m – 1.4 m. Kjo kala nuk ka qenë përlogaritur për të përballuar rrethime të gjata e bombardime me artilerinë e rëndë. Nga të dhënat e banorëve në kalanë e Prezës është bërë dasma e Mamicës [Motrës së Gjergj Kastriotit] me Muza Topinë, ku u ftuan aristokratë nga vende të ndryshme të botës. Kalaja të ofron pamje panoramike nga të gjitha anët ku vrojtohet qyteti i Tiranës, aeroporti i Rinasit, deti Adriatik në Durrës dhe Kruja. Në ditët e sotme kalaja ka një kafene të vogël në një qoshe në veri-perëndim, një xhami në hyrjen perëndimore, kullën e sahatit në lindje, dy kulla të tjera në perëndim dhe mure të larta rrethues. Terreni i brendshëm i sheshtë është mundësi e mirë për aktivitete kulturore. (Panaire, Miss Shqipëria 2008) duhet përmendur që në kala u inskenua nga një grup arbëresh disa vjet më parë edhe dasma e Mamicës

- Sheshi i pazarit

Vite më përpara zhvillohej një ditë në javë pazari për Prezën dhe të gjithë fshatrat përreth ku banorët tregtonin prodhimet e tyre bujqësore, punimet e tyre artizanale, vajin e ullirit, mjaltin, bagëtitë. Edhe sot e kësaj dite banorët e Prezës sheshin përpara kalasë e quajnë “pazar”.

Përcaktimi i vlerave

Potencialet turistike që ofron kjo zonë janë mundësi të shkëlqyer për lloje të turizmit si:

- Eko-Turizmi
- Turizmi Familjar
- Turizmi Kulturor
- Turizmi Aventuror, etj

Momentalisht Preza nuk është zonë ligjërish turistike, por është një ndër prioritetet e kësaj qeverisje vendore në strategjitë e saj afat-mesme dhe afat-gjata.

Elementët e identifikuar si vlera brenda grupit të Infrastruktues Turistike:

- Zyrë Informacioni
- Muze
- Agjensi Turistike
- Guidë Turistike
- Tabela Informuese
- Akomodimi
- Argëtimi
- Siguria & Shëndeti
- Aksesibiliteti (rrugë, telefon, internet)
- Autenticiteti
- Uji i pijshëm
- Ajri dhe gjelbërimi
- Kanalizimet dhe
- Menaxhimi i mbetjeve urbane

2-Vlerat kryesore të komunës (Grupi i vlerave Etnografike)

Vlerat e komunës Prezë në sferën e etnografisë janë të shumta. Të cituara nga vetë anëtarët e grupit disa prej tyre janë Kalaja, kultet fetare, vlerat etnografike, punimet artizanale dhe trashëgimia kulturore. Gjatë fazës së dytë të procesit grupi pati mundësinë të bënte një evidentim të hollësishëm të vlerave si funksione, mundësi ekonomike & kulturore.

Duke e analizuar të gjithë historikun dhe materialet / dokumentat të cilat flasin për Prezën grupi arriti në konkluzionin se vlerat brenda grupit të mësipërm janë si më poshtë vijon:

- Kalaja,
- Pazari,
- Kultet fetare, xhamia,
- Pusi,
- Folklori,
- Kostumet: a) tradicionale, b) popullore
- Punimet artizanale,
- Mullinj të e vajit,
- Ullishta.

Për secilën nga vlerat është dhënë një panoramë e shkurtër pasi ato janë të rëndësishme për historinë dhe zhvillimin e Prezës:

Një historik i shkurtër për Prezën:

Preza ka qenë Qyteza e Parthinëve, e quajtur ndryshe qyteti Feniks apo Parisi i vogël (marrë nga materialet e profesor Zyhdi Dervishi). Nga studiues të ndryshëm që në atë kohë kanë shkruar për Shqipërinë dhe për Prezën. Si:

- Barleti, Marin: Histori e Skënderbeut, Shtëpia Botuese "Faik Konica", Prishtinë 2001.
- 10 vjet Mbretni 1928-1938, Tiranë 1938
- Gjeçovi Shtjefn: Mnera e Prezës, Botim i Shoqatës Kulturore "Pellazgët", Tiranë 2000.
- Hahn, Johann George Von: Udhëtim nëpër viset e Drinit e të Vardarit, Shtëpia Botuese "Geer", Tiranë 2001.
- Karaiskaj Gjergj: 5000 vjet fortifikime në Shqipëri, Shtëpia Botuese "8 Nëntori", Tiranë 1981.
- Papajani, Lazar: "Kalaja e Prezës", Revista Monumentet, 1974, nr. 7-8.
- Selenica, Teki: Shqipëria më 1923, Shtypshkronja "Tirana", Tiranë 1923.
- Selenica, Teki: Shqipëria më 1927, Shtypshkronja "Tirana", Tiranë 1928.
- Prof. Zyhdi Dervishi (http://www.trepca.net/2004/03/040313_zd_preza_qyteti_feniks.htm)

Kjo zonë shtrihet në veri-perëndim të Tiranës dhe njihej si “ Qyteza e Parthinëve (1508-1510) dhe jo pa arsye u lihet atyre zanafilla e themelimit të Prezës. Parthinët janë një fis i ilirëve në Shqipërinë e Mesme nga më luftarakët për mbrojtjen e vendit të tyre, por paqësorë mes njëritjetrit. Tani banorët duke ia ndryshuar emrin e quajnë Prezë (Marin Barleti) por bazuar mbi disa gojëdhëna emri “Prezë = Pres” mund të ketë ardhur nga një përlëshje mes fiseve ku u vranë e u prenë shumë njerëz.

Mendohet se Preza ka qenë qytezë sepse:

1- në Shekullin e XIX në Shqipëri ka pasur qytete pa kullë sahati, por nuk ka patur fshatra me kullë sahati.

2- në të gjitha shkrimet e ndryshme të autorëve më të shquar, vendas dhe të huaj që nga mesi i Shekullit të XV deri në fillim të viteve ‘30 të shekullit XX, Preza-Qendër karakterizohet si qytet ose qytezë.

Përpara luftërave civile të Çezarit dhe Pompeit (vitet ‘49-’45 p.e.r), kjo qytezë zinte një vend mjaft të nderuar në krahinë. Vetë gërmadhat e saj dhe vetë gjurmët e sendeve të veçanta lejojnë të shikosh dhe vlejën të parapërfytyrosh qartë shkëlqimin e gjendjes së dikurshme dhe bujarinë e lashtë të vendit. Thonë se e pushtoi dhe e shkatërroi Çezari, kur mbante të rrethuar qytetin e Durrësit, Pompein dhe senatin romak dhe mbeti përgjithmonë e sheshuar në atë gjendje gërmadhe dhe as u dukën më pas ndonjëherë gjurmë rindërtimi, përveç atyre që zelli i banorëve i ripërtëriu për nevojat e veta të ndryshme (326-327).

Në fillim të shekullit të XX një nga njohësit më të shquar të konstruksionit shpirtëror të popullit shqiptar, të kulturës shqiptare, Shtjefën Gjeçovi ka shkruar novelën që plotëson edhe parametrat e romanit të titulluar “Mnera e Prezës”. Në këtë vepër ai asnjëherë nuk flet për fshatin Prezë, por për qytetin e Prezës. Madje jo për një qytet të çfarëdoshëm, por për një qytet që realizonte dhe synonte nivele të larta emancipimi të vajzave dhe të grave shqiptare.

Në botimin jubilar “10 vjet Mbretni, 1928-1938” për Prezën, ndër të tjera, theksohet: “E ringjalluar prej Qeverisë Mbretërore si qendër turistike, Preza po merr një zhvillim të posaçëm nga lëvizja e turistëve të huaj që vijnë për të soditur vjetërsinë e këtij qyteti historik”. Mjaft fakte provojnë se në rrjedhën e shumë shekujve Preza ka ushtruar një funksion ndikues e emancipues për fshatarët që banonin në të gjithë krahinën e më gjerë. Fshatarët për shumë kohë e quanin Prezën shehër dhe banorët e Prezës shehërli, fjalë turke që përkthehet përkatësisht qytet dhe qytetarë.

Në rrafshin arsimor e kulturor Preza ka qenë gjithnjë më e përparuar se fshatrat që shtrihen rrotull saj. Sidomos gjatë shekullit XVI-XIX, ndërkohë që në shumë krahina të Shqipërisë nuk kishte asnjë formë të organizuar të shkollimit, në Prezë kanë funksionuar pothuajse gjithnjë shkolla të orientimit fetar. Shkolla e parë shqipe në Prezë u hap në vitin 1914. Modelimi psikologjik i banorëve të Prezës i plotësonte të gjitha parametrat për t’u karakterizuar si modelim urban.

Ndër të tjera, banorët dallohen për tolerancën, që shpërfaqet në të gjitha aspektet e veprimtarinë e mënyrës së tyre të jetesës, në marrëdhëniet ndërmjet grupimeve sociale dhe në marrëdhëniet ndër individuale ndërmjet banorëve me përkatësi subkulturore, fetare e politike të ndryshme. Tradicionalisht edhe në ditët tona ndër banorët e Prezës, jo vetëm nuk ka pasur konflikte për çështje fetare, por ata i frekuentojnë rregullisht pa kurrfarë paragjykimi fetar, vendet e shenjta myslimane e të krishtera, pavarësisht nga përkatësia e tyre fetare.

Në rrjedhën e trazuar të kohës shumica e objekteve arkitektonike të qytetit të Prezës janë shkatërruar ose janë zhdukur plotësisht. Kanë mbetur deri në ditët tona pothuajse vetëm kalaja dhe pusi.

☞ **Kalaja:** është monument kulture.

Kalaja ngrihet në pjesën më të lartë të vargut kodrinor të Prezës. Mjaft fakte provojnë se kalaja e Prezës ka shërbyer kryesisht si kullë kontrolli për rrugën me rëndësi ekonomike dhe ushtarake që lidhte Durrësin me Krujën dhe me Shkodrën. Gjithashtu kjo kala përbën edhe një pikë komunikimi vizual ose të përcjelljes së mesazheve nëpërmjet sinjaleve pamore, ndërmjet kalasë së Petrelës, të Krujës, të Durrësit dhe të Ishmit. Mendohet se kalaja është ndërtuar për herë të parë gjatë shekullit të tretë pas Krishtit. Që nga kjo kohë e deri në fund të shekullit të XIX është rrënuar dhe rindërtuar pothuajse krejtësisht disa herë. Mendohet që kalaja të jetë ndërtuar më herët, ku disa studiues arsyetojnë së paku që nga shekulli i II, para Krishtit. Më pas Preza ka qenë arenë ku janë zhvilluar beteja ndërmjet ushtrive më të fuqishme në rajonin e Ballkanit dhe më gjerë.

Flitet edhe për betejat e zhvilluara nga ushtria romake. Albanologu i shquar gjerman Johan George Von Hohn citon: përsa u takon fosilizimeve të gjetura në vargun kodrinor të Prezës që ndodhet në drejtimin perëndimor përballë Krujës, mund të cilësohet si një minierë e vërtetë. Kalaja ngrihet mbi 255 m mbi nivelin e detit. Hyrja e kalasë ka një strukturë prej guri në formë harku e cila është karakteristikë e ndërtimeve të lashta, po ashtu dhe rrugicat brenda kalasë janë të shtruara me kalldrëm. Kalaja të ofron pamje panoramike nga të gjitha anët ku vrojtohet qyteti i Tiranës, aeroporti i Rinasit, deti Adriatik në Durrës, Lezhë dhe Krujë. Ka 270 m linear murr rrethues. Brenda saj ndodhet xhamia dhe depozita e ujit e cila përdoret edhe sot për furnizimin me ujë të fshatit, por në kohën e pushtimit turk është përdorur si burg.

– **Kulla e sahatit** mendohet të jetë ngritur mbi kullën rrethore lindore gjatë gjysmës së parë të shekullit të XIX. Në vitin 1853 albanologu gjerman Johan George Von Hahn ka vizituar Prezën dhe ndër të tjera, ai përshkruan edhe kullën e sahatit dhe sahatin që funksiononte. Sipas dëshmimeve gojore të banorëve të Prezës deri në fillim të luftës së parë botërore çanga e këtij sahati dëgjohej në të gjitha fshatrat përreth Prezës deri në afërsi të Tiranës dhe Krujës. Kulla është pika më e lartë e vrojtimit në kala e cila ekziston dhe sot por pa sahat. Sahati u grabit nga austriakët dhe sot e kësaj dite ndodhet në një muze të Vjenës.

☞ **Pusi:** Përveç kalasë edhe pusi është shpallur monument kulture. Uji i pusit nuk pihet sepse sipas gojëdhënave të banorëve aty është mbytur një vajzë për të mos rënë e gjallë në dorë të turqve. Deri në vitet 1960 uji i pusit ka qenë i përdorueshëm por jo për të pirë.

☞ **Xhamia:** Para vitit 1967 ka qenë dykatëshe ku kati i dytë ka qenë prej dërrase. Thuhet që në kohët përpara pushtimit osman ka qenë kishë. Xhamia ka patur edhe minarenë e cila u prish më 1967. Minareja ishte e ndërtuar me kube prej guri shumë të mëdha dhe të lehta.

☞ **Teqet:** Ato janë të parregulluara siç kanë mbetur nga regjimi.

☞ **Pazari** Vite më përpara zhvillohej një ditë në javë pazari por për Prezën dhe të gjithë fshatrat përreth ku banorët tregtonin prodhimet e tyre bujqësore, punimet e tyre artizanale, vajin e ullirit, mjaltin, bagëtitë. Edhe sot e kësaj dite banorët e Prezës sheshin përpara kalasë e quajnë “pazar”.

☞ **Folklori:** Një ndër këngët e ruajtura është “Gocë prezjane”. Këngët e tjera këndohen nëpër dasma, të cilat edhe në ditët e sotme kanë shumë elementë tradicionalë. Dasmat fillojnë të premtën dhe aty iu këndohet të zotëve të shtëpisë, motrave (hallave dhe kunatave) vëllezërve (dajallarëve dhe xhaxhallarëve), dhëndrit, nuses. Të dielën e dasmës ka këngë të veçanta për dhëndrin, nusen, vjehrrin, vjehrrën, kunatat, ku përshkruhen marrëdhëniet ndërmjet nuses dhe vjehrrës, vjehrrit, zilitë ndërmjet kunatave. Dasmat sjellin edhe elementë të tjerë tradicionalë si: veshjet e kostumeve popullore jo vetëm nga

të mëdhenjtë por edhe fëmijët, për nusen që e presin tek dera me bukë dhe sheqer, thyerja e vezës nga nusja; përpara se të ngjitet në makinë, nusja rrëzon me këmbë një vazo me ujë. Krijimi më i fundit për kalanë e Prezës u këndua në evenimentin e zhvilluar në kala “Miss Shqipëria 2008”

☞ **Veglat muzikore**

1. Fyelli me pesë vrima
2. Pipza
3. Gjethi
4. Çiftelia

Për çiftelinë e Shqipërisë së mesme ka diskutime nëse është traditë e zonës apo e huazuar nga veriu. Instrumentisti nga Preza, Veli Çaka ka marrë çmime në festivalin folklorik të Gjirokastrës.

☞ **Kostumet**

Janë dy llojesh:

1. Kostumet e përditshme.
2. Kostumet popullore.

1. **Kostumet e përditshme** qepeshin nga banorët e zonës. Më përpara gratë e moshave më të reja përdornin dymiq prej cope ose atllazi me ngjyra të ndryshme, ndërsa moshat e vjetra dymiq të zinj. Në veshjet me dymiq ndikoi shumë pushtimi osman. Ndërsa burrat e moshave të vjetra vishnin brekushe të bardha. Më pas brekushet filluan t'i vishnin të zeza. Në kokë vendosnin qeleshe të bardha. Në ditët e sotme gratë në moshë të thyer vishen me pantallona dhe fustane të zeza, dhe shamitë të bardha që quhen lëvere ose napë.

2. **Kostumet popullore:** tek gratë kostumet përbëheshin nga dymiq, jelek, mungore. Dymiqët ishin prej ngjyre mermeri, ishin fijet me të cilat ishin qëndisur jelekët ose prej kremi. Jelekët qëndiseshin me fije ari ose gjyrmishi, ndërsa mungorja ishte bluza poshtë jelekut. Kostumet popullore te burrat përbëheshin prej: xhamadani, xhok, brekushe. Xhoka vishej nga njerëzit e pasur. Shumë veshje simpatizoheshin edhe nga shtresat e pasura për shembull “Kostumet e martesës”. Një shkrimtar anglez Jakob Haus dëshmon se kësulata e shqiptarëve silleshin nga qytetet e Italisë si Trieste, Livorno dhe Genova. Gjyrmishi është fije ari ose argjendi që shërbente për zbukurimin e kostumeve popullore dhe vinte nga Napoli. Kostumet e përditshme dhe ato popullore qepeshin dhe qëndiseshin nga gratë e Prezës dhe shiteshin në pazarin e grave. Përveç kostumeve në pazarin e grave shiteshin edhe punimet me vegjë. Në 10-vjeçarët e fundit të shekullit të XIX u fut makina qepëse dhe veshjet filluan të ndrëshonin. Kostumet popullore sot ruhen si relike, por edhe vishen nëpër dasma.

☞ **Punimet artizanale:** Ndryshe në Prezë njihen edhe si punët me vegjë. Mund të përmendim përparëse ose boksh, çarçafë, mbulesa tavoline, shami, peceta, qilima, hasër. Të gjitha këto janë të trashëguara brez pas brezi. Përveç punëve me vegjë janë edhe qëndisjet, punët me grep, punët me shtiza. Kohët e fundit qëndisjet me makinë qepëse.

☞ **Zejtaria:** U zhvillua shumë në shekullin e 18 ku punoheshin sofa, vegjë dhe vegla muzikore. Thikat, tehet e shpatave, tytat e pushkëve importoheshin nga Venediku.

☞ **Nallanet:** Nallanet (pandoflat) ishin prej druri dhe pjesa lart me llastikë. I vishnin gratë dhe vajzat.

- ☞ **Mullinjtë e vajit:** Përdoreshin nga banorët e Prezës për prodhimin e vajit të ullirit. Por një pjesë e banorëve vajin e prodhonin duke e shtypur me këmbë një thes të mbushur me ullinj dhe i hidhnin ujë të ngrohtë.
- ☞ **Mullinjtë me ujë:** Kanë ekzistuar deri më 1960 dhe shërbenin për bluarjen e drithërave, tani nuk ekzistojnë më.
- ☞ **Mokra e dorës:** Përdorej për thërrmimin e misrit ose siç njihet ndryshe bollguri.
- ☞ **Dybeku:** Shërbente për shtypjen e grurit. Është një gur i thellë. Gjendet akoma nëpër disa shtëpi në Prezë dhe përdoret akoma.
- ☞ **Arkitektura e punimit të banesave të vjetra:** Dritaret ishin të tipit frëngji, ku të katra anët e shtëpisë bëheshin me dritare të vogla me harqe dhe kapakë prej druri.
- ☞ **Ullishta:** Një vlerë tjetër historike janë dhe ullinjtë që mbulojnë të gjithë kodrën, ku shumica prej tyre janë shekullorë. Sipas gojëdhënave ku martohej një çift i ri, duhej të mbillte 20 rrënjë ullinj.

Analizë e vlerave

- ☞ **Kalaja:** Në kala muret nuk janë në gjëndje të mirë edhe pse kohët e fundit i është bërë një restaurim. Në kala ka qënë vendosur antena e AMC gjë që i prishte pamjen e saj. Kohët e fundit me insistimin e pushtetit vendor është hequr antena e AMC gjë që po e sjell në identitet kalanë. Në kala akoma ekziston depozita e ujit e cila shërben për ujësjellësin e Prezës. Duhet një ndërhyrje urgjente në rregullimin e mureve. Duhet rregulluar kalldrëmi në hyrje të kalasë përgjatë rrugës rreth kalasë duhet të vendosen tabela të cilat japin informacion të qartë mbi arkitekturën dhe historinë. Grupi ynë mendoi se studimi me kriter shkencor i para historisë së Prezës, restaurimi i monumenteve të saj veçanërisht i kalasë përfaqësojnë një kontribut të rëndësishëm për të plotësuar “hapësirën” e atlasit kulturor, që ka rëndësi jo vetëm për Prezën e kulturën kombëtare Shqiptare, por edhe për historinë e kulturën e vendeve fqinje me Shqipërinë, me të cilat në rrjedhën e historisë shkëmbimet ekonomike, kulturore dhe përplasjet ushtarake kanë qënë më të shpeshta e më ndikuese. Meqenëse impakti social dhe ekonomik janë positive, grupi ynë mendoi që kalaja duhet të përdoret për aktivitete kulturore, si dhe festivale stinore që mund të përkujtojnë edhe aktivitete historike.
- ☞ **Kulla e sahatit:** Për të rikthyer shkëlqimin e dikurshëm grupi mendoi të imitohet një sahat me origjinalin që ndodhet në Austri dhe të vendoset. Kulla të qëndrojnë gjithmonë e hapur për vizitorët meqenëse është edhe pika më e lartë e vrojtimit në kala. Gjithashtu dimë që muzeut të Vjenës i është bërë kërkesë për kthimin e sahatit. Meqenëse as kalaja dhe as pusi nuk janë nën administrimin e pushtetit vendor, të tre grupet menduam për kërkesat që pushteti vendor të bëjë për ta administruar kalanë. Meqenëse komuna e kishte nisur më përpara këtë gjë, në grupet e punës u mendua si plan afatgjatë. Edhe pse kalaja nuk është nën administrimin e pushtetit vendor ai ka vendosur të bëjë ndriçimin e kalasë.
- ☞ **Xhamia:** Meqenëse xhamia nuk është nën administrimin e pushtetit vendor, grupi mendoi se një sugjerim do të ishte i volitshëm: Të gjenden donatorë që të bëhet rindërtimi i minaresë së xhamisë në vendin që ka qënë më përpara si edhe rregullimi i teqeve.
- ☞ **Pazari:** Meqenëse ndikimi në jetën shoqërore dhe ekonomike të banorëve të Prezës ka qënë pozitiv, grupi mendoi se në standardet që dëshirojmë për pazarin është që ai të marrë shkëlqimin e mëparshëm, ku fillimisht mund të bëhen panairë me prodhimet bio dhe punimet artizanale.

- ☞ **Folklori:** Ka pasur një ndikim të madh në jetën shoqërore edhe pse nuk ka qenë fitimprurës. Edhe pse këngët tradicionale këndohen akoma nëpër dasma, ato akoma nuk janë mbledhur nga specialistë. Jo vetëm këngët e zonës por edhe fjalët e dialektit të zonës së Prezës, dhe poezitë e vjetra duhen mbledhur e arkivuar.
- ☞ **Veglat muzikore:** Për sa u përket veglave muzikore ato nuk punohen më nga banorët e Prezës. Ka instrumentistë që luajnë me vegla muzikore nga dëshira dhe kënaqësia që iu jep atyre. Shumica i kanë mësuar vetë por pa ndjekur një shkollë të veçantë. Përveçse nga kënaqësia një pjesë e instrumentistëve e kanë gjetur edhe si burim i të ardhurave ekonomike, sepse marrin pjesë në festa familjare dhe dasma të ndryshme. Instrumentistë të mirëfilltë gjen shumë pak në Prezë, prandaj dhe për këtë vlerë duhet një ndërhyrje emergjente për të gjetur talente të reja, pse jo në shkollë.
- ☞ **Kostumet:** Siç u tha dhe më përpara, kostumet tradicionale dhe popullore kanë qenë përdorur shumë nga banorët dhe vitet e fundit as nuk vishen më, ose janë modifikuar. Standardi që dëshirojmë është që kostumet të ruhen sipas traditës dhe të mos ndryshojnë. Meqenëse palë të interesuara janë përdoruesit dhe prodhuesit, shikohet se kostumet popullore dhe tradicionale janë drejt zhdukjes, prandaj duhet një ndërhyrje emergjente duke organizuar panaire të ndryshme pse jo edhe kurse për qepjen e tyre.
- ☞ **Punimet artizanale:** Kanë pasur dhe kanë ndikim pozitiv në jetën ekonomike të banorëve, pasi këto punime kërkojnë shumë, jo vetëm nga banorët por edhe nga emigrantët që përveçse për përdorim vetjak u bëjnë dhurata të huajve. Aq të kërkuara janë këto punime me vegjë, qëndisjet e punimet me grep, saqë mund të themi se nuk mungojnë në asnjë pajë të vajzave që martohen. Në qoftë se flasim për rrisqet e kësaj vlere duhet një ndërhyrje emergjente:
- Duke stimuluar trashëgiminë.
 - Duke hapur kurse për brezat e rinj sepse punuesit ose artizanët janë drejt zhdukjes.
- ☞ **Mullinjte e vajit të ullirit:** Përsa i përket nivelit të rrezikshmërisë shikohen si konkurrenca fabrikat e vajit, prandaj duhet një ndërhyrje në shtimin e ullinjve, pasi kështu do të shtohen edhe mullinjte e vajit të ullirit.
- Perveçse kanë ndikim pozitiv në nivelin ekonomik ato shfaqin edhe problemet mjedisore sepse murgja (precipitati i vajit) ndot tokën dhe ujërat. Nga ky problem preken banorët e Prezës dhe vizitorët. Kjo ndotje vjen nga:
1. mos respektimi i masave.
 2. grumbullimi i mbeturinave të mullinjve vend e pavend.
- ☞ **Ullishta:** Edhe pse shikohet një kujdesje e madhe e pronarëve për ullinjte, ata nuk marrin iniciativën për mbjelljen e ullinjve të rinj dhe shtimin e tyre.
- ☞ **Gazeta Preza:** Ka qenë një tjetër vlerë e cila për arsye ekonomike nuk botohet më kohët e fundit. Zgjidhja e këtij problemi është që të gjenden financues të ndryshëm për ribotimin e gazetës.
- ☞ **Preza television:** I cili që të fuqizohet më tepër ka nevojë për financime të ndryshme.

↳ **Teleferiku:** I ndërtuar nga Austriakët që të ngjithnin mallrat nga fusha në kodrën e Prezës për të shmangur lartësinë.

3 - Vlerat kryesore të komunës (Grupi i Pyjeve dhe Biodiversitetit)

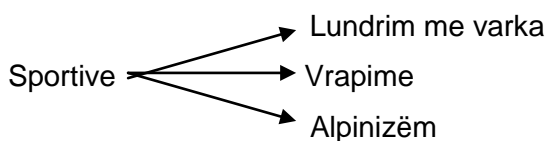
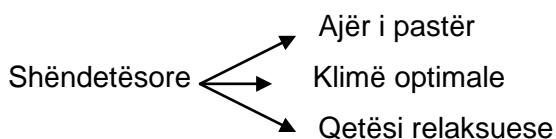
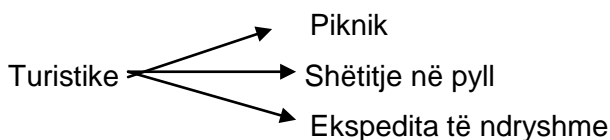
Grupi i pyjeve dhe biodiversitetit ka punuar intensivisht dhe përgjatë këtij viti ka ndërmarrë një sërë aktiviteteve si takimet e grupit të punës, programet televizive, posta dhe letra nga komuniteti, fletëpalosjet, punë në terren, foto dhe grumbullim informacioni. Në një nga takimet e radhës së grupit u listuan vlerat ekologjike të zonës Prezë si dhe elementët brenda secilës vlerë. Brenda Komunës ekziston Zyra e bujqësisë dhe shërbimeve e cila merret, ndër të tjera, me masat mbrojtëse fizike të tokës, pyjeve, kullotave, ruajtjen e kafshëve, shpendëve, me sëmundjet zoornike etj.

Grupi i pyjeve dhe biodiversitetit me anë të këtij dokumenti ju paraqet rezultatet e punës një vjeçare të personave të angazhuar, drejtimet kryesore që ky grup do të dëshironte të ndërmerre si dhe aktivitete konkrete që do të ndërmerren nga pushteti vendor së bashku me komunitetin. Parë në kontekstin e zhvillimit të qëndrueshëm dhe zhvillimin e komunës si një vend me potenciale bio, grupi i pyjeve dhe biodiversitetit ka vecuar vlera të tilla si:

- florën dhe faunën,
- pyjet e veçanërisht ullishtat që janë karakteristike për zonën dhe shërbejnë edhe si burim të ardhurash për banorët;
- liqenet;
- lumi;
- burimet nëntokësore si dhe
- produktet bio, një term ky që për Prezanët është i zakonshëm, por që vlerësohet shumë nga turistët si vendas, ashtu edhe të huaj.

Të gjitha këto vlera së bashku me vlerat kulturore dhe arsimore të zonës përbëjnë potenciale të vërteta për zhvillimin e qëndrueshëm të zonës dhe promovimin e saj si zonë ekologjike.

Elementët brenda vlerës

Peshkim/ Gjueti

Palët e interesuara

Interesimi për vlerat e sipër përmendura është një nga pikat më kryesore që shoqëria e vlerëson, për atë që ka qenë dikur dhe për atë që është sot. Banorët e Prezës, turistët, pushteti vendor, bizneset ,etj janë të interesuar për këto vlera të rëndësishme.

Këto vlera janë të rëndësishme për banorët e Prezës sepse resurset e tyre mund të shfrytëzohen në shumë drejtime. P.sh. Pyjet sjellin fitime duke ditur se kërkesat për lëndën drusore janë të larta. Nga ana tjetër ato janë mushkëria e gjithë zonës dhe shërbejnë si burime atraktive jo vetëm për vizitorët, por edhe për vetë banorët e zonës. Burimet natyrore janë të pasura dhe si pasojë krijohen kushte për aktivitete si gjueti, piknik etj. Gjithashtu edhe vlerat e tjera influencojnë në jetën sociale dhe ekonomike të zonës.

Aktualisht ruajtja e Biodiversitetit është e dorës së dytë për pushtetin vendor dhe akoma më keq për vetë banorët, prandaj ajo kërkon akoma shumë për të bërë. Në këndvështrimin tonë strategjia me optimale është ruajtja dhe mbrojtja e speciest, ruajtja dhe mbrojtja e habitateve si dhe mirëmenaxhimi i tyre.

Grupi i Infrastrukturës Turistike

Tendencat, ndikimet dhe standardet

Për secilin element brenda vlerës u panë ndikimet në jetën social - ekonomike dhe u vlerësuan sipas ndikimeve me simbolet pozitive, negative dhe 0 për asnjë ndikim.

Tendencat dhe ndikimi në jetën social-ekonomike						
Elementi/ vlera	Para 90-tës +	Para 90-tës 0	Para 90-s -	Pas 90-tës +	Pas 90-tës 0	Pas 90-tës -
Zyrë informacioni		Nuk ekzistonte			Nuk ekziston	
Muze	Ekzistonte					U prish
Agjensi turistike		Nuk ekzistonte			Nuk ekziston	
Guidë turistike		Nuk ekzistonte			Nuk ekziston	
Tabela informacioni		Nuk ekzistonte		2 Tabela mirëse-ardhjeje që i nxisin vizitorët		
Akomodim	Turizëm veror familjar 1-2 javë					
Argëtim	Sporte të organizuara gjueti, peshkim				Spontane, organizim grupesh të vogla	
Siguri/shëndetësi	24 orë me staf të kompletuar					12 orë staf i reduktuar
Aksesibiliteti	Rrugë e mire/telefon			Ka vizitorë		Rrugët duan ndërhyrje
Autenticiteti	Ushqim tradicional			Shtim klientele në restorante		

Standardet

Duke pasur parasysh se turizëm pa standarde nuk ka, u analizuan standardet ekzistuese dhe u mor opinioni i komunitetit se çfarë standardesh do të dëshironte ai për infrastrukturën turistike. Me të dhënat u hartua tabela më poshtë:

Standardet				
Elementi	Aktuale		Të dëshiruara	
	Cilësor	Sasior	Cilësor	Sasior
Uji i pijshëm	Nuk ka			150 L/person
Rrugët	Nuk ka		Asfalt	
Shëndetësia	Nuk ka		Urgjencë 24 orë	
Hoteleria	Nuk ka		Me *****	
Telefoni fikse	Nuk ka			Të paktën 3 kabina
Ndërtimet	Nuk ka		Në përshtatje me kalane. Stil tradicional.	
KUZ (Kanalizimi i ujrave te zeza)	Nuk ka	Aktualisht 2 fshatra		Në 7 fshatrat
Mbetje urbane	Nuk ka		Reduktimi/ riciklimi	
Guida turistike	Nuk ka			2 persona me 3 gjuhë të huaja

Për Grupin e Infrastrukturës Turistike, tipet e rrisqeve në elemente të ndryshme brenda kësaj vlere janë:

Ka konflikt kompetencash për të hapur dhe mirëmbajtur një zyrë/ qëndër për informacion Turistik

Ka një konkurrencë shumë të madhe nga agjencitë e tjera turistike në rajon, veçanërisht ato të Krujës, Durrësit dhe Tiranës, të cilat marrin vizitorë vetëm në qytetet e tyre.

Objektet nuk janë në gjëndje të përshtatshme për momentin për t'u vizituar nga turistët. Duke mos u përkujdesur për to, ato do të degradohen akoma më shumë. Nuk ka tabela informuese, që turistët të marrin disa njohuri. Nëse vazhdojnë kështu, ato do të harrohen.

Mungesa e fondeve për të hapur dhe mirëmbajtur një muze në Prezë.

Kosto shumë të larta për të ndërtuar një hotel në Prezë, duke marrë parasysh gjëndjen e tanishme të numrit të turistëve të cilët kanë dëshirë të kalojnë një natë në Prezë.

Tendencat e argëtimit janë të tilla, që shumica e njerëzve preferojnë të shpenzojnë kohën dhe paratë e tyre në bar-kafe dhe restorante dhe jo në natyrë duke bërë aktivitete argëtuese.

Globalizimi në mënyrën e jetesës dhe mënyra se si njerëzit vishen dhe ushqehen, paraqet një rrezik në humbjen e veshjeve autentike, ushqimit dhe mënyrën e jetesës tradicionale.

Rreziqet dhe mundësitë			
Elementi vlera	Shkalla e rrezikut	Lloji	Më emergjente 5 Më pak emergjente 1 Nuk ka -
Zyrë informacioni	E lartë (vazhdimësia në inekzistente)	Mungesë personeli, ambienti, përplasje kompetencash	1
Muze	E lartë (vazhdimësia në inekzistente)	Mungesë fondesh	5
Agjensi turistike	E lartë (vazhdimësia në inekzistente)	Konkurrencë e lartë Kruja, Objekte jo të gatshme për vizitorë	1
Guidë turistike	E lartë (vazhdimësia në inekzistente)	Objekte jo të gatshme për vizitorë	1
Tabela informacioni	E ulët (ka por të pamjaftueshme)	Informacion tërheqës jo i mjaftueshëm në lloj dhe sasi	1
Akomodim	E mesme (në varësi të kërkesës)	Kosto e lartë për ndërtim hotelerie	3
Argëtim	E mesme (pamjaftueshmëri)	Tërheqje drejt kalimit të kohës nëpër lokale	3
Siguri/shëndetësi	E mesme (pamjaftueshmëri)	Mungesë urgjence 24 orë, mungesë stafi	5
Aksesibiliteti	E ulët (pamjaftueshmëri numër dhe cilësi)	Amortizime	5
Autenticiteti	E ulët (nuk publikohen të vecantat e zones)	Globalizmi stil i ri jetese	2
Ujë i pijshëm	E lartë (pamjaftueshmëri në sasi)	Amortizime të theksuara	5

Problemet dhe shkaqet

Përgjatë punës në grupe, grupi i Infrastrukturës turistike nxori këto probleme dhe shkaqe kryesore :

1. Atraktiviteti për turistët { nga ana historike, kulturore, pejsazhi, }*Problemet mjedisore:*

- Rrëshqitjet dhe shkarjet e dheut, kanë shkaktuar plasaritje të murit të kalasë dhe shembje të kullës së kalasë.
- Zjarret në pyje
- Ndërtimet pa kriter
- Ndërtimet jo tradicionale
- Mbeturinat

Shkaqet:

- Për rrëshqitjet e dheut dhe zjarret në pyje janë kryesisht natyrore, por nuk do të përjashtonim dhe rastin e vënies së zjarreve nga njerëzit.
- Zbatueshmëria e dobët e ligjit të urbanistikës
- Mospasja e statusit “ Fshat turistik”
- Edukimi i komunitetit i ulët

2. Turizmi familjar*Problemet mjedisore:*

- Mbeturinat
- Uji i pijshëm dhe kanalizimet

Shkaqet:

- Edukimi i komunitetit i ulët dhe mungesë Infrastrukture dhe planesh të menaxhimit të mbeturinave.
- Mungesë investimesh nga Pushteti Qëndror
- Mungesë fondesh nga niveli lokal
- Korrupsioni në zbatimin e fondeve të dhëna

3. Argëtimi në natyrë

Problemet mjedisore: Aksesibiliteti, jo rrugë të përshtatshme për zhvillimin e turizmit

Shkaqet: S’ka fonde dhe planifikim

U bë edhe një analizë e detajuar e aktorëve përgjegjës, tendencave aktuale dhe mundësisë për ndërhyrje urgjente, siç jepet në tabelën më poshtë:

Problemet dhe shkaqet			
Grupet që preken	Aktorët përgjegjës	Ndërhyrja urgjente	Tendencat aktuale
Biznesi në industrinë e turizmit	Qeveria qendrore nuk delegon në praktikë kompetencat Q.V. (Qeveria vendore)	<ul style="list-style-type: none"> ○ Uji i pijshëm dhe kanalizimet ○ Aksesibiliteti ○ Mbeturinat 	<ul style="list-style-type: none"> ○ I përditshëm me orar, kanalizimet për fshatrat e tjerë ○ Të amortizuara; ○ Hidhen kudo dhe ska venddepozitë
Komuniteti në Prezë	Pushteti vendor: përgjegjës për mungesën e investimeve në	<ul style="list-style-type: none"> ○ Ndërtime pa leje, pa stil tradicional; ○ Rrëshqitjet e dheut 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Deri 2007 ndërtime pa leje, tani zyre urbanistike në

	alternativë për ujin e pijshëm		komunë; o Nuk respektohet stili tradicional
Familje që praktikojnë turizmin familjar	Një pjesë e komunitetit që dëmtojnë rrjetin e ujit të pijshëm, ndotin ambientin, presin pyjet etj	o Zjarret ne pyje	o Spontane dhe të paparashikuara; o Sporadike gjatë verës
Turistët vendas	Pronarët e lokaleve e restoranteve. Komuna. Agjencitë turistike.	Reklamim sa më i madh i Prezës dhe vlerave të saj.	o Ka vizitorë jo të rregullt, kryesisht nga Tirana e qytetet fqinje, që vijnë sipas dëshirës e të paorganizuar për restorantin në kala.

Zgjidhjet e propozuara

Për problemet mjedisore të identifikuar nga grupi i punës u ofruan këto zgjidhje:

1) Rrëshqitjet e dherave

Të adresohet ky problem në Ministrinë e Turizmit, Kulturës, Rinisë dhe Sporteve, po ashtu edhe në Institutin e Monumenteve, nën juridiksionin e të cilit është Kalaja.

Të lobohet për të forcuar muret e kalasë dhe të mbillen më shumë pemë në kodrën në të cilën është ndërtuar kalaja. Vendosja e disa rrufepritëseve për të parandaluar goditjen e mureve të kalasë.

2) Zjarret në pyje

Ky problem është zgjidhur tashmë. Janë disa punëtorë që shuajnë zjarret, dhe komuna vetë bashkëpunon shumë mirë për shuarjen e zjarreve në verë. Rrufepritëset duhet të vendosen në pikën më të lartë të kodrës që të mbrojnë dhe pyjet gjithashtu.

3) Ndërtimet pa kriter dhe jo me stil tradicional

Të lobohet në Qeverinë Qëndrore për të marrë statusin “ Fshat turistik”. Të lobohet në Qeverinë Qëndrore dhe Lokale dhe në Ministrinë e Turizmit në mënyrë që të tërhiqen më shumë turistë, ndërtimet me stil tradicional duhet të mbrohen. Të formulohet plani i Zhvillimit Urban për komunën duke pasur ndërmend mbrojtjen e stilit tradicional të ndërtimeve dhe përdorimi i elementëve me stil tradicional. Në ndërtimin e shtëpive të reja [kjo ul koston dhe është e përballueshme nga shumica e njerëzve që bëjnë punime ndërtimi].

4) Mungesa e menaxhimit të mbetjeve

Komuna ka filluar të sigurojë për menaxhimin e mbetjeve 7 kosha mbeturinash [të mëdhenj 1.1 m³] për çdo fshat dhe një makinë për transportimin e mbetjeve në një vend depozitimi. Pjesmarrja e publikut për zgjedhjen e vendit të depozitimit të mbetjeve është e nevojshme që të zgjidhet çështja.

5) *Uji i pijshëm dhe sistemi i ujërave të zeza.*

Studime për çdo fshat të kryhen nga zyra e urbanistikës në komunë. Komuna duhet të gjejë fonde për të rikonstruktuar gjëndjen e tanishme të sistemit të ujërave të pijshëm dhe ndërtimin e sistemit të ujërave të zeza. Burimet ujore duhet të dekorohen sipas stilit tradicional, tabela informative duhet të vendosen në vende të dukshme në mënyrë që të tërheqin vëmendjen e turistëve për të vizituar ato dhe të ndërtohen rrugica për t'i bërë ato të vizitueshme nga turistët dhe njerëz të tjerë.

Potencialet, mundësitë dhe prioritizimi i zgjidhjeve

U bë analiza e potencialeve dhe mundësive si dhe u prioritizuan zgjidhjet:

Potencialet

- Burime njerëzore
 1. familje që duan turizmin familjar
 2. persona të kualifikuar për shoqërues turistësh
- Burime natyrore
 1. klima
 2. pejsazhi
 3. pyjet
 4. liqeni
- Burime Historiko- kulturore
 1. histori e pasur
 2. objekte historike
- Bizneset
 1. tre restorante
 2. dy kafene
- Bizneset prodhuese
 1. prodhojnë produkte bio si vera, ulliri, rakia, etj
- Muzeum për vlerat
 1. krahinore
 2. historike
 3. etnografike etj

Mundësitë

- Familje të gatshme për turizmin dhe popullsi mikpritëse. (fitim-fitim)
- Turistë sporadikë të huaj e vendas. Agjenci Turistike. (fitim- fitim)
- Historia është e pasur. Citimet në literaturë për Prezën, Zonë turistike (fitim - fitim)
- Restorantet me kuzhinë tradicionale dhe gjellët karakteristike të zonës për turistët kulinarë. Biznes turistik (fitim -fitim)
- Në kala mund të atashohet Muzeumi nën administrimin e Komunës. (fitim-fitim)

Nga votimi i të gjithë pjesëmarrësve u bë ky Prioritizim i zgjidhjeve

1. Muzeumi

- veshje tradicionale
- historik
- punime artizanale
- fotografi
- objekte historike

2. Zyra e informacionit

3. Agjencitë turistike

4. Familjet për turizmin familjar & Restorantet me gjellë karakteristike

5. Objekte të vizitueshme në natyrë

6. Rritje e shkallës së sigurisë shëndetësore për banorët e vizitorët me anë të shërbimit të urgjencës 24 orë

Plani i Veprimit për Grupin e Infrastrukturës Turistike:

Aktiviteti	Ku	Qëllimi	Objektivat	Kush	Sa	Kur	Bashkëpunëtorët	Monitorim
Muzeu historiko-kulturor i Prezës [Si fillim hapja e një dhome muze & zyre informacioni brenda kalasë]	Në Prezë	Promovimi i vlerave historike të zonës dhe i elementeve përbërës të saj.	1.Caktimi i ambientit 2.Blerja e bazës materiale 3.Lidhjet me agjenci turistike 4.Krijimi i website	Drejtues: Haxhi Loka Grupi: Saimir Alushi Besnik Balla Kadri Bala	500 000 €	Brenda vitit 2009-2010	Komuna Monumentet e kulturës Banorët e zonës Shkollat Emigrantë Donatorë	Numri i vizitorëve reale në muze. Numri i klikimeve në website. Agjencitë turistike të interesuara.
Takim prezantues i vlerave turistike të Prezës	Në Prezë (lokal kalaja)	Prezantimi i vlerave të Prezës tek palët e interesuara.	Identifikimi i palëve të interesuara për të zhvilluar turizmin në Prezë. Futja e Prezës në guida turistike kombëtare & nderkombëtare	Drejtues: Saimir Alushi Grupi: Haxhi Loka, Ahmet Halili Aldo Sheshaj	3000 €	28 Nëntor 2009	Shkollat Biznese Historiane Bashki e Komuna me Statusin Fshat turistik	Numri i pjesëmarrësve, Numri i fletë palosjeve të tërhequra.
Prezantimi i historikut të pusit të Prezës në stenda pranëpusit	Në Prezë	Prezantimi i vlerave historike e kulturore të pusit te banorët e vizitorët e Prezës	Rritja e njohjes nga ana e banorëve e vizitorëve për historinë e pusit	Aldo Sheshaj	5000 €	2009 - 2010	Mesuesit e historisë Komuna	Vizitueshmëria e pusit nga banorët e vizitorët
Panele informative në shqip dhe anglisht në ambientet e kalasë për historikun e kalasë	Ne Prezë	Prezantimi i vlerave historike të kalasë te banorët e vizitorët në kala	Informim më profesional i turistëve e vizitorëve për historinë e kalasë	Ahmet Halili	10000 €	2009-2011	Mesuesit e historisë Komuna	Vizitueshmëria e kalasë nga banorët e vizitorët
Foto të vjetra të Prezës të vendosen brenda lokalit që është në kala	Në Prezë	Prezantimi i vlerave historike të zonës tek klientet e lokalit në kala si	Informim turistik i klientëve të bar – restorant Kalasë	Ahmet Halili	7000 €	2010-2012	Lokali në kala Banorët komuna	Klientela në lokal

		dhe te vizitorët e banorët e zonës						
Punësimi i një ciceroni për një orar të caktuar sipas prurjes së turistëve	Në Prezë	Rritja e profesionalizmit në prezantimin e vlerave historike të zonës	Kenaqja sa më shumë e turistëve e vizitorëve me informacion të servitur me profesionalizem	Haxhi Loka	10000 €	2009-2015	Mesuesit e historisë Komuna	Orët e punës të ciceronit Numri i vizitorëve të regjistruar nga ai
Fletëpalosje me vlerat turistike të zonës e një itinerar për turistët të prezantohet te agjencitë turistike të Tiranës, Durrësit etj.	Në Prezë	Sjellja e grupeve turistike në Prezë nga ana e Agjencive turistike	Prezantim i Prezës në Axhendën turistike të Agjencive turistike të vendit e të huaja	Aldo Sheshaj	5000 €	2009-2010	Agjencitë turistike Komuna Mesuesit e historisë e gjeografisë të zonës	Numri i agjencive të interesuara Numri i fletëpalosjeve të shpërndara
Hapja e një dyqani suveniresh në kala	Në Prezë	Reklamim i vlerave artistike e historike të Prezës tek vizitorët e të afermit e miqtë e tyre brenda e jashtë vendit e kthimi i tyre në vizitorë potenciale në të ardhmen	Rritje e njohjes së vlerave të Prezës tek vizitorët aktuale me anë të suvenirëve	Saimir Alushi	10000 €	2010-2014	Biznesmenë Komuna Artizanë	Xhiroja vjetore e dyqanit Numri i klientëve
Rigjallërimi i burimeve ujore [çezmave e burimeve natyrore] të Prezës	Në Prezë	Identifikimi i burimeve ujore dhe kthimi i tyre në elemente turistike të Prezës.	Shtimi i objekteve të vizitueshme për turistët në Prezë	Aldo Sheshaj	50000 €	2010 - 2015	Arkitekte Historianë komuna	Venia në shfrytëzim e burimeve ujore Vizitueshmëria e tyre
Vendosje panelesh diellore te spitali	Në Prezë	Sigurim i ujit të ngrohtë në çdo kohë në spital	Përmirësim i shërbimit ndaj banorëve e ndaj vizitorëve të Prezës	Aldo Sheshaj	6000 €	2010	Komuna Spitali	Numri i pacientëve të kënaqur nga shërbimi në spital

Asfaltim i rrugës kryesore hyrëse nga aksi Vorë – Fushë-Krujë deri në kalanë e Prezës	Komuna Prezë	Rritje e aksesibilitetit të zonës	Rritje e numrit të vizitorëve dhe turistëve	Komuna Prezë	850 000€	2010-2012	Komuna Pushteti qendror	Numri i vizitorëve në kala Numri i makinave që qarkullojnë
Sistemim i rrjetit të ujit të pijshëm e të kanalizimeve në fshatrat e Komunës	Komuna Prezë Prezë - Kala	Përmirësim i kushteve të jetesës për banorët dhe i kushteve për mikpritjen e turistëve në kuadrin e turizmit familjar	Hapja e biznesit të turizmit familjar në Prezë Rifillim i traditës për mikpritjen e vizitorëve vendas për pushime në stinë të ndryshme	Ahmet Halili	250 000€	2010-2014	Komuna Pushteti qendror	Numri i familjeve që praktikojnë turizmin familjar Numri i vizitorëve që frekuentojnë këto familje
Vendosje e një numri të madh të kazanëve të mbeturinave në zonën rreth kalasë, pazarit të vjetër, e pergjatë rrugës hyrëse për në Prezë – Kala	Prezë kala	Përmirësim i pastërtisë në zonën me potencial turistik	Heqje e ndotjes vizive nga zona turistike Promovim i mbajtjes pastër të mjedisit për tërheqjen e sa më shumë turistëve	Aldo Sheshaj	32000€	2009-2010	Komuna	Numri i kazanëve Sasia e mbeturinave të grumbulluara Numri i ankesave nga turistët për pastërtinë e zonës
Studim urbanistik i komunës Prezë	Komuna Prezë	Përfshirja e planeve për zhvillimin e turizmit në zhvillimin urban të komunës	Përfshirja e rehabilitimit e të ndërtimit të objekteve me vlera turistike në planet urbanistike të zonës	Luan LLubani	120 000€	2010-2013	Komuna	Numri i objekteve turistike të përfshira në planin urbanistik të zonës
Hartimi i planit për zhvillimin e turizmit në zonën e Prezës	Komuna Prezë	Përfshirja e mendimeve të komunitetit në planet për zhvillimin e turizmit	Gjetja e zgjidhjeve të mundshme nga të gjitha pikëpamjet për zhvillimit e turizmit në Prezë	Luan LLubani	75 000€	2010-2014	Komuna	Plani i hartuar me mbështetje nga komuniteti dhe i miratuar nga komuna

Gërmimi dhe kthimi në identitetin e kalasë	Kalaja	Për të nxjerrë në pah dhe për të promovuar turizmin	Të pastrohet kalaja nga cdo objekt që nuk i shërben	Aldo Sheshaj Haxhi Loka	15 000 €	2010-2012	Komuna Prezë	Monumentet e kulturës
Ndërtimi i minares	Xhamia kala	Të kthehet në identitetin e xhamia	Të ndërtohet minareja	Saimir Alushi Aldo Sheshaj	80 000€	2009-2012	Komuna Prezë dhe Monumentet e kulturës	Monumentet e kulturës
Evidentimi i të gjitha kulteve dhe shtëpive karakteristike të zonës	Prezë	Të evidentohen dhe më pas të bëhet projekti për menaxhimin ose ndërtimin e tyre	Të bëhen të vizitueshme pasi të rindertoen ose të mirëmbahen	Aldo Sheshaj Kadri Bala	10 000€	2010-2012	Komuna Prezë	Monumentet e kulturës
Historiku i Prezës	Në Komunën Prezë	Të krijohet historiku i Prezës	Të gjenden të gjitha shkrimet për Prezën. Të shkruhet historiku i Prezës Të përkthehet në Anglisht dhe të shtypen kopje të mjaftueshme	Haxhi Loka Dhe mësues të zonës	15 000€	2011-2013	Historiane të zonës dhe mesues	Komuna
Teleferiku dhe Shërbimi Urban	Në komunë	Të krijojë sa më shumë akses për turistët për të vizituar Prezën	Të krijohet një linjë teleferiku nga aeroporti i Rinasit Të ketë shërbim urban nga Tirana në Prezë	Komuna dhe subjekte të interesuara	700 000€	2012-2020	Komuna	Komuna
Parking	Në pazarin e Prezës	Të krijojë infrastrukturën e nevojshme për ato që vizitojnë Prezën me makina apo autobuzë	Të ndërtohet një parking afër pazarit të Prezës me të paktën 100 vende parkimi	Komuna grupi I Axhendës së Gjelbër	300 000€	2010-2015	Private në bashkëpunim me Komunën	Komuna
Krijimi i sistemit të vaditjes për të mirëmbajtur gjelbërimin	Në Prezë	Të krijojë mundësi që të vaditen lulishtet	Të ndërtohet një sistem vaditje duke përdorur ujin e liqenit	Grupi i Axhendës së Gjelbër	500 000€	2015-2020	Komuna në bashkëpunim me privatët	Komuna

Grupi i Vlerave Etnografike

Përcaktimi i elementëve brenda vlerës (Grupi i Vlerave Etnografike)

Elementë brenda vlerës	Palë të interesuar	Impakti social
Kulla e sahatit	I gjithë komuniteti	+
Bedenat	I gjithë komuniteti	+
Xhamia	I gjithë komuniteti dhe besimtarët	+
Pusi	I gjithë komuniteti	+
Kostumet popullore	Ata që i kanë përdorur dhe Prodhuar	+
Folklori	Instrumentista	+
Tv Preza	Valltarë (kërcejnë të gjithë)	+

Tendenat, ndikimet dhe standartet

Elementë brenda kësaj vlere	Si kanë qenë para 90s	Si janë tani 2008	Prirja, tendenca + / 0 / -
Kalaja	Para 1967 ka qenë mirë	Tani është keq do investojnë	+/+
Pusi	Në vitet 60 ka qenë i përdorueshëm, jo për të pirë.	Ka ujë por nuk përdoret	+/+
Xhamia	Para 67 ka minareja, dhe 2-katëshe. Kati i II prej dërrase përdorej si shtëpi kulturore (67-90)	S'ka minare por funksionale (1991) xhamia	+/+
Kulla e sahatit	Ka pasur sahat (1917)	Pa sahat është e rregulluar	+/+
Bedenat	Përdoreshin për mbrojtje	3 bedena janë pa tavan	+/+

Vlera	Para '90			Pas '91-2008		
	+	0	-	+	0	-
Punimet artizanale	+			+		
Veshjet tradicionale		0		+		
Kultet fetare		-		+		
Folklori	+				0	
Veglat muzikore			-	+		
Mullinjte e vajit			-	+		
Mullinjte e ujit	+ 1960					-

Më pas u bë analiza e rreziqeve që u kanosen elementëve brenda vlerave të përzgjedhura, si më poshtë:

Rrisqet e vlerave

Vlerat	Niveli i rrezikshmërisë		Ndërhyrjet	Mënyrat e ndërhyrjes
Punimet artizanale	3	Drejt zhdukjes punuesit e tyre	Emergjente	Stimulohet trashëgimia. Kurse për brezat e rinj
Kostumet tradicionale	1	Drejt zhdukjes	Shumë emergjente	Panaire të ndryshme
Kultet fetare	5	Normal	Normale	
Folklori	Dasma	Konkurenca	Shumë emergjente	Mbledhja dhe arshivimi i folklorit të zonës
Vegla muzikore	3	Konkurenca	Shumë emergjente	Talentet në shkollë
Mullinj të vajit	3	Konkurenca e fabrikave	Normale	Shtimi i ullirit shton mullinj të
Mullinj të ujit	0	Janë zhdukur		

Problemet dhe shkaqet

Vlera	Problemet mjedisore	Shkaqet
Mullinj të vajit	Dëmton bimësinë, ndot ujrat dhe tokën	Murga, precipitat i vogël
Mullinj me ujë	Zhdukur	Mungesë uji
Folklori	Mungesë korijesh dhe frymëzimi	Njerëzit presin dhe djegin pemët

Meqenëse të problemet dhe shkaqet flitet përgjithësisht për ndotjen e mjedisit dhe grupi ynë merret me vlerat etnografike u hasën pak probleme mjedisore dhe u analizuan:

Të mullinj të vajit precipitimi i vajit që është murga, meqenëse nuk ka një vend të caktuar për t'u mbledhur dhe hidhet vend e pa vend, dëmton tokën, bimësinë dhe ujërat.

Mullinj të ujit janë zhdukur pasi me zhvillimin e teknologjisë u zëvendësuan me mullinj me rrymë elektrike dhe një shkak tjetër ishin dhe prurjet e lumit.

Të folklori shikohet një mungesë krijimtari për shkak të konkurrencës, por edhe për shkak të ndryshimeve të mjedisit, ku edhe pse pronarët kujdesen për pyjet dhe ullinj të para disa vitesh pati demtime të pyjeve.

Grupet që preken	Aktorët përgjegjës	Urgjencë	Tendencat
Banorët e Prezës dhe vizitorët	Pronarët e tokave e mullinjve të vajit (5-6 copë)	Jo urgjencë, rreziku konstant	Mosrespektimi i masave, grumbullim mbeturinash vend dhe pa vend
Biznesmenët që mund të merren	-	-	-
banorët	Banorët dhe ministri i kulturës, pushteti vendor	Jo urgjencë	

Zgjidhjet e propozuara

Në qoftë se i rendisim edhe një herë vlerat dhe zgjidhjet e dhëna nga grupi për secilën në formën e potencialeve dhe mundësitë që të japin këto potenciale, kemi:

a-Veshjet tradicionale - përfaqësojnë vlerat kulturore.

b- Burimet njerëzore - njerëz që duan t'i ruajnë dhe t'i mirëmbajnë veshjet tradicionale, dhe ti punojnë akoma edhe sot.

c- Punimet artizanale - përfaqësojnë trashëgiminë, edukimin kulturor.

d- Ullinj të dhe vaji - trashëgimi shekullor dhe prodhim ekologjik.

e- Kalaja - mundësi për spektakle, videoklipe dhe panairë.

f- Muzika - argëtim dhe kënaqësi.

Duke parë vlerat dhe potencialet grupi bëri një analizë të përgjithshme vendosi si projekte fillestare:

- ↳ Panairi në kala ku të ekspozohen punimet artizanale, reliket e vjetra si enë prej bakri: gjyma, debe, sefere etj”.
- ↳ Aktiviteti i shkollave 9- vjeçare për promovimin e folklorit të Prezës.
- ↳ Krijimi i hartave të ullinjve të moçëm. Pas një votimi të grupit të punës dhe të grupeve të tjera në një matricë të ndërthurura me potencialet, tendencat, vlerat dhe problemet më tepër vota mori:

1) Mungesa e panairëve.

Pastaj me vota të barabarta dolën:

- Mungesa e muzeut
- Ullinj të e moçëm
- Mullinj të e vajit ndotin tokën dhe ujërat
- Mosmirëmbajtja e kalasë.

Pas votimit masiv grupi nxori dhe objektivat:

- Sigurimi i mjediseve dhe organizimi i panairëve.
- Ruajtja, mirëmbajtja dhe ringjallja e vlerave të lashta:
- Punimet artizanale, vlerat etnografike, ullinj të.

Panairi në kala:

- ↳ Aktiviteti që do të organizohet: Panair me punët artizanale dhe etnografike.

Ku do të zhvillohet: në kala.

Qëllimi: organizimi në kala i panairit.

Objektivat: Prezantimi, njohja dhe ruajtja e vlerave etnografike dhe punët artizanale.

Kush është përgjegjës: 1- Suzana Halili, 2- Luljeta Kurti, 3-Drita Kurti

Sa janë shpenzimet: 11000 euro.

Kur: Duhet afati kohor 1 vit sepse fillimisht duhet marrë leje për zhvillimin e panairit në kala, reklamat në televizion, prenotimi i çadrave, tavolinave, montimi i tyre, regjistrimi i pjesmarrësve, shpërdarja e fletëpalosjeve.

Bashkëpunëtorët: I gjithë grupi i vlerave etnografike dhe artizanale, komuna, artizanët e Prezës.

Monitorimi dhe vlerësimi: Për të monitoruar panairin shikohet numri i pjesmarrësve së artizanëve dhe banorëve përreth. Gjithashtu shikohen dhe shitjet me nga një formular që ju jepet artizanëve në fund të panairit.

↳ Aktiviteti i shkollave të mesme dhe nëntëvjeçare të Prezës:

Aktiviteti: Aktivitet i shkollave të Prezës.

Ku do të zhvillohet aktiviteti: Në kala.

Qëllimi: Promovimi i folklorit të Prezës.

Objektivat: Prezantimi i folklorit me anë të: 1- konkurseve, 2- Shfaqeve.

Kush është përgjegjës: Luljeta Kurti.

Sa janë shpenzimet: 4000 euro sepse do të merren kostumet me qera, skena, qëndra e zërit, muzika.

Kur: 6 muaj sepse fillimisht do të kontaktohet me drejtorët dhe personelin e shkollave, ku do të përzgjidhen nxënësit e talentuar, pastaj provat që do të bëhen duke marrë dhe njerëz të specializuar në folklor: këngë dhe valle.

Bashkëpunëtorët: Grupi i vlerave etnografike dhe punimet artizanale, shkollat.

Monitorimi dhe vlerësimi: Monitorohet numri i pjesmarrësve dhe për vlerësimin në fund të shfaqes shpërndahen disa formularë ku zgjidhen në mënyrë të rastësishme disa spektatorë.

Potencialet, mundësitë dhe prioritizimi i zgjidhjeve

Gjendja aktuale për dy aktivitetet që do të organizohen është se vendi ku do të organizohen janë. Gjithashtu burimet njerëzore ekzistojnë dhe artizanët, edhe punët artizanale gjenden me shumicë në Prezë, dhe enët antike.

U përzgjedhën këto projekte sepse duhet një promovim i vlerave etnografike, punimet artizanale dhe trashëgimia kulturore. Këto projekte nuk u zgjedhën rastësisht nga grupi por me votimet që kryen e që do të shikohen në tabelën e mëposhtme.

	Potenciale		Tendencat			
Vlera dhe votat e marra nga anëtarët e grupit	Kalaja	Ullinjët	Burimet njerëzore	Mosmirëmbajtja e kalasë	Mungesë e muzeut	Mungesë e Ambjentit për panairë
1) Vlerat historike					2	
2) Trashëgimi kulturore (veshje tradicionale, punimet artizanale, folklori)						1
3) Kalaja				3		
4) Ullinjët (shekullorë, moçëm, rinj)		2				
5) Mullinjët e vajit						
6) Kultet fetare						
Problemet: 1+3: Gjendja e tyre jo e mirë (kalaja, pusi, kulla e sahatit).						
Veshjet tradicionale nuk punohen dhe nuk vishen më.						
Punimet artizanale dhe veglat muzikore nuk punohen më nga njerëzit.						
Mullinjët ndotin ujërat, tokën.			2			

Plani i Veprimit për grupin e Vlerave Etno-kulturore [MIX]:

Aktiviteti	Ku	Qëllimi	Objektivat	Kush	Sa	Kur	Bashkëpunëtorët	Monitorimi
Rikonstruksion i fushave sportive	Ahmetaq Fushë - Prezë	Të rikonstruktohen fushat sportive ekzistuese	a.Mbjellja e fushave me bar b. Ndërtimi i tribunës c. Rrethimi i fushës	Drita Kurti		Brenda 2010	Grupi MIX Komuna	Numri i fushave të rikonstruktura; numri i frekuentuesve të tyre
Ndërtimi i këndeve sportive	Ahmetaq Fushë- Prezë Prezë	Ndërtimi i këndeve sportive	a.Ndërtimi i fushës së futbollit b.Volejbollit c. Basketbollit	Suzana Halili		2015	Grupi MIX Komuna	Numri i këndeve sportive të ngritura; numri i frekuentuesve të tyre
Ngritja e ambienteve për fëmijë	Prezë Gjeç- Kodër Ahmetaq	Të ketë mundësi për argëtim për fëmijët	Argëtimi i fëmijëve jashtë ambienteve të kopshtit	Vera Kurti		2012	Grupi MIX Komuna Komuniteti	Numri i ambienteve të ngritura; numri i frekuentuesve fëmijë
Ngritja e ambienteve për moshën e tretë	Prezë Ahmetaq Fushë- Prezë	Të ketë mundësi për argëtim për moshën e tretë	Argëtim dhe aktivizim i moshës së tretë (Lojra shahu)	Luljeta Kurti		2010	Komuna Komuniteti	Numri i ambienteve të ngritura; numri i frekuentuesve nga moshë e tretë
Pazari i vjetër i Prezës	Prezë	Rigjenerimi i pazarit të vjetër të Prezës	a.Hapje të vendeve të reja pune b.Terheqje e turistave për vlerat kulturore	Suzana Halili Luljeta Kurti Drita Kurti	150000	2015	Komuna Komuniteti Artizanët	Frekuentueshmëria e pazarit; numri i dyqaneve të hapura; numri i shitësve; numri i klienteve
Ngritja e	Prezë	Krijimi i	Frenkuetimi	Vera Kurti		2011	Komuna	Numri i ambienteve

ambienteve publike: Gjeç-Kodër; Fushë-Prezë; Ahmetaq; Prezë (Kala)	Gjeç- Kodër Ahmetaq Fushë -Prezë	ambienteve sa më të këndshme	nga të gjitha moshat i këtyre ambienteve				Komuniteti Shkolla Bizneset	publike të ngritura; shfrytëzueshmeria e tyre;
Ekspozitë me veshje tradicionale	Prezë	Të promovohet tradita	Të ekspozohen të gjitha veshjet tradicionale	Drita Kurti		2010	Artizanë Komuniteti Komuna Biznesmenët	Numri i punimeve të paraqitura dhe numri i pjesëmarrësve në ekspozitë
Ekspozitë me punime artizanale	Prezë	Të promovohet tradita	Të ekspozohen të gjitha punimet artizanale	Suzana Halili	11000	2011	Artizanët Komuniteti Komuna Biznesmenët	Numri i punimeve të paraqitura dhe numri i pjesëmarrësve në ekspozitë
Kurse për punimet me vegjë dhe qëndisje	Prezë Gjeç-Kodër	Transmetimi i traditës tek brezi i ri	Rritja e nr. të vajzave të reja për vetëpunësim në këtë biznes	Vera Kurti		2012	Komuniteti Artizanë	Numri i pjesëmarrësve në kurse
Panairi i vjeshtës	Prezë (Kala)	Organizimi i panairit në Kala	Prezantimi, njohja dhe ruajtja e vlerave etnografike	Suzana Halili	11000 €	2010	Artizanë Biznesmenë Grupi mix Komuna	Shitjet Pjesëmarrësit Turistët
Panairi i pranverës	Prezë (Kala)	Organizimi i panairëve në Kala	Prezantimi njohja dhe ruajtja e vlerave artizanale	Drita Kurti	12000 €	2010	Grupi mix	Shitjet Pjesëmarrësit Turistët
Aktiviteti i nxënësve të shkollës	Prezë (Kala)	Promovimi i folklorit tëPrezës	Prezantimi i folklorit	Suzana Halili	4000 €	2010	Shkolla Komuna	Numri I pjesëmarrësve

Konkursi i veshjeve tradicionale	Kala	Promovimi i folklorit të Dajcit, Prezës, Voskopojës	Prezantimi i traditës së tre zonave	Vera Kurti		2011	Komuna	Numri i pjesëmarrësve në konkurs
Konkurs me poezi dhe muzike folklorike	Kala	Promovimi i vlerave të folklorit					Shkolla	Numri i pjesëmarrësve në konkurs
Konkurs me vizatime	Kala		Prezantimi i vizatimeve të ndryshme				Shkolla	Numri i pjesëmarrësve në konkurs
Konkurs me domino, shah, për moshën e tretë			Prezantimi i vlerave të moshës së tretë					Numri i pjesëmarrësve në konkurs
Konkurs me lojëra popullore ndërmjet fëmijëve të shkollës fillore							Shkolla	Numri i pjesëmarrësve në konkurs
Hartimi i një fjalori me fjale të rralla në zone								Shitjet e fjalorit dhe kompletimi i muzeut
								CD Numri i shitjeve të tyre

GRUPI I PYJEVE DHE BIODIVERSITETIT

Tendencat, ndikimet dhe standardet

Tendencat dhe ndikimi në jetën social-ekonomike

Lumi

Në vitet 80 deri 90

Një shumëllojshmëri peshqish, florë dhe faunë të pasur, i rrethuar me një brez të gjelbër me gjerësi prej 30m në të dy anët me një skarpatë 30 % pjerrësi.

Në vitet 90 deri 2000

Gradualisht e ka humbur florën, faunën si dhe është bërë vend i depozitimit të mbetjeve jo vetëm nga banorët e zonave përreth, por mbart dhe mbetjet e ardhura nga qytete të tjerë përgjatë të cilit kalon lumi. Zhavorri është marrë rregullisht për përdorim në industrinë e ndërtimit. U prenë pemë dhe filluan rrëshqitjet e para.

Në vitet 2000 deri 2008

Lumi renditet nga institucionet mjedisore si një nga lumenjtë më të ndotur në Shqipëri. Është kthyer si burim infeksioni. Ndryshe quhet dhe “Lumi i vdekur”, pasi nuk ka më jetë të gjallë në të.

Pyjet

Në vitet 80 deri 90

Eliminimi dhe shfrytëzimi për tokë bujqësore. Para viteve 90 në një sistem ku bujqësia ishte thelbësore u pa si mundësi prerja e pemëve dhe shpyllëzimi duke i kthyer në tokë bujqësore. U dëmtuan rreth 100 ha pyje të cilat ndikuan direkt në florën dhe faunën duke i kërcënuar dhe zhdukur shumë specie.

Në vitet 90 deri 2000

Pyjet u zaptuan si prona private dhe kjo ndikoi pozitivisht. Pyjet filluan të rigjenerohen në mënyrë natyrore dhe banorët e panë si mënyrë personale shfrytëzimin e pyjeve dhe ruajtien e tyre.

Në vitet 2000 deri 2008

Përplasja ndërmjet drejtorisë së shërbimit pyjor dhe komunitetit përta i përket pronësisë së pyjeve, gjë e cila mbetet ende problem i pa zgjidhur.

Sipërfaqja e pyjeve dhe struktura. Nga të dhënat e grumbulluara* rezultojnë

Pyje të larta	311.5	ha
Cungishte	105.3	ha
Shkurre	160.2	ha
Toke improduktive	39.2	ha

Palaqi zotëron sipërfaqen më të madhe prej 230.3 ha pyje. Preza 37 ha. Fushë Preza 43 ha.

Kërkohet që të rritet sipërfaqja e pyjeve në masë 20% duke shfrytëzuar tokën improduktive .

* Bazuar nga drejtorja e shërbimit pyjor rrethi Tiranë - Drejtori z.Nazmi Ajazi.

Liqeni

Në vitet 80 deri 90

Liqenet janë mirëmenaxhuar për qëllime fitim prurëse (sistem vaditës + peshkim)

Në vitet 90 deri 2000

Liqeni ka pësuar ndryshime :

- a) Resurset që furnizojnë liqenin janë prishur ose shteruar.
- b) Kolektori kryesor i ujërave të zeza shkarkohet në liqen
- c) Si dhe bimesia (leshteriku gjindet në sipërfaqet më të madhe në liqen.)

Problem është gjuetia pa kriter dhe përdorimi i lëndëve plasëse

Në vitet 2000 deri 2008

Liqeni i mbuluar me leshterikë që tani janë specie ujore të zhdukura

Dikur liqeni mirëpriste shumë shpendë shtegëtarë tani është kthyer në zonë gjuetie ku pritet gjahu.

Produktet bio

Në vitet 80 deri 90

Buqësia ka qënë e zhvilluar dhe thujse gjithçka ishte gjenetikisht e pastër. Gjithsesi duhet theksuar se termi produkt Bio as që njihej atëherë. Para viteve 90-të në ato vite nuk ka qënë vlerësuar cilësia por sasia, kështu për të arritur një sasi të madhe nevojiteshin plehërat kimike dhe kimikate të ndryshme si insekticidë, fungicide etj. Duhet theksuar se u kultivonin bimë mjekësore të zonës.

Në vitet 90 deri 2000

Konkretisht në vitet 90-95 u praktikua metoda e prodhimit të produkteve Bio, por për banorët e Prezës kjo metodë ishte tradicionale dhe jo kovencionale për shkaqet e mëposhtme:

- 1- plehërat kimike dhe kimikatet (helme) ishin dhe janë në treg me çmime të larta.
- 2- toka është pjellore (produktive)

Padashje fermerët zbuluan se bënin tregti më të mirë me produkte të pastra Bio, kjo kishte ndodhur si rezultat e frenimit të përdorimit të kimikateve dhe plehërave inorganike dhe zëvendësimi i tyre, me plehëra organike dhe ndjekja e teknikave tradicionale duke anashkaluar atë konvencionale.

Në vitet 2000 deri 2008

Produktet Bio i mungon certifikimi në treg shiten si produkte normale sa gjysmën e çmimit që ato vlejné në të vërtetë.

Burimet ujore

Në vitet 80 deri 90

Burime nëntokësore. Janë përdorur në bujqësi dhe për ujë të pishëm, për shkak se nuk ekzistonte një rrjet i mirfilltë ujesjellësi. Në ato kohë egzistonin shumë puse në lagje dhe familje. Por burimet nëntokesore përdorëshin të kontrolluara.

Në vitet 90 deri 2000

Filluan të shteronin burimet ujore nga mosmirëmbajtja dhe amortizimi i tyre në vite. Këto vlera me rëndësi të veçantë si burime historike nëntokësore u shteruan.

Në vitet 2000 deri 2008

Komuniteti iu rikthye dhe një herë burimeve ujore nëntokësore. Kështu çdo fshati i cili kërkonte ujë të pishëm, ju drejtua shpimeve me thellësi 45-60m nën tokë. Numërohen rreth 600 deri 800 shpime në komunën Prezë. Problemi qëndron në evidentimin, monitorimin e shpimeve për ujë të pijshëm dhe frenimi i shfrytëzimit pa kriter në bujqësi duke mos cënuar bazën e rezervave ujore.

Standardet

Në bazë të njohurive të anëtarëve të grupit dhe përfaqësuesve të komunës nuk ka standarde të vendosura apo të adoptuara për biodiversitetin dhe mbrojtjen e tij në komunën e Prezës. Tabela e mëposhtme paraqet gjendjen ekzistuese për këtë vlerë në zonë dhe standardin e dëshiruar nga komuniteti.

Standardet				
	Aktuale		Të dëshiruara	
Elementi	Cilësor	Sasior	Cilësor	Sasior
Pyjet	Nuk ka	311 ha	shtim	Mbi 450 ha
Liqeni	Nuk ka	4 liqene artificiale	Studim dhe rehabilitim i zonave të mbrojtura	
Lumi	Nuk ka	2 lumenj	Rigjenerimi i lumit nëpërmjet metodave efikase	
Produktet Bio	Ullinj, Vreshta, produkte blektorale		Rritja e prodhimtarisë Ruajtja e cilësisë së produktit Bio	
Burimet nën tokësore	Nuk ka		Menaxhim i mirefilltë	

Më pas u bë analiza e rreziqeve që u kanosen elementëve brenda vlerave të përzgjedhura, si më poshtë:

Lumenjtë po paraqesin rrezikun që ujërat e tyre të ndoten nga industritë kimike në basenet e tyre ujore. Ato gjithashtu paraqesin rrezikun e ndotjes nga industritë e materialeve inerte, dhe nga mbetjet urbane.

Liqenet paraqesin rrezikun e tharjes, në sajë të mungesës së ujit, pyjet aty afër po priten, dhe uji i tyre po mbushet me leshterikë. Ndërkohë që fenomeni i eutrofikimit të liqeneve si rezultat i shkarkimit në to të ujrave të zeza është gjithashtu faktor rreziku.

Fauna po paraqet rritjen e specieve të parrezikshme dhe gjuetia pa ndonjë kriter.

Flora – bimët medicinale nuk po përdoren aq shumë sa do duhej të përdreshin. Për speciet endemike nuk po tregohet ndonjë kujdes.

Produktet Bio paraqitet një konkurrencë shumë e madhe nga produktet konvencionale. Përdorimi i pesticideve, herbicideve dhe plehërave kimike paraqet një rrezik për autenticitetin e produkteve - bio.

Pyjet po priten pa ndonjë kriter nga njerëz të palicensuar.

Burimet nënujore paraqesin rrezikun e hapjes së puseve, të cilët janë shtuar shumë kohët e fundit.

Problemet dhe shkaqet

Përgjatë punës në grupe, grupi i pyjeve dhe biodiversitetit nxori këto probleme dhe shkaqe kryesore :

1. Pylli

Problemet mjedisore:

- Shfrytëzimi i tokave jo-produktive
- Erozioni

Shkaqet:

- Keqmenaxhimi i tokave
- Prerje pa kriter e pyllit

2. Burime nëntokësore

Problemet mjedisore:

- Ndotja e ujërave feratike

Shkaqet:

- Shkarkimet e pakontrolluara
- Mosfunksionimi i kanaleve kulluese sidomos kolektorët

3. Liqenet

Problemet mjedisore:

- Ndotja
- Erozioni
- Barishtet ujore
- Gjallesat ujore

Shkaqet:

- Shkarkimi i ujërave të zeza në liqen
- Prurjet e përrenjve
- Mosfunksionimi i liqenit
- Gjuetia pa kriter

4. Lumenjtë

Problemet mjedisore:

- Ndotje e ujit
- Ndryshimi i shtratit
- Zhdukja e specieve ujore

Shkaqet:

- Shkarkime pa kriter të mbetjeve industriale
- Prerja pa kriter e pyjeve
- Ndotja e ujit

5. Flora dhe fauna

Problemet mjedisore:

- a) Zhdukja e faunës si rrjedhojë e ndotjes
- b) Zhdukja e bimëve mjekësore
- c) Mosfunksionimi i zinxhirit ushqimor

Shkaqet:

a) Nga kimikatet e industrisë

- Gjuetia pa kriter
- Mosmarrja e masave për ruajtjen e specieve të kërcënuara për zhdukje

b) Rigjenerimi i pyllit dhe shfrytëzimi i tokave për qëllime të ndryshme

c) Lidhja ndërmjet florës ,faunës dhe pyjeve

Vlerat	Gjendja	Ndërhyjet emergjente	Zgjidhje të propozuara:	Lloji i rrishtit
PYJET	kënaqshme	emergjente	shfrytëzimi i zonave in produktive	Prerja pa kriter e pemëve
PRODUKTE BIO	kënaqshme	emergjente	-dhënia e certifikimit të produktit Bio -eliminimi i kimikateve.	-Mos dhënia rëndësi e produktit tradicional
LUMI	keqe	3 emergjente	-kryerja e një studimi -njohja me risqet -Frenimi i ndotjes	-Ndotja nga idustria -ndotja ujërat e zeza -ndotja mbeturinat
FAUNA	rrezikuar	kosiderueshme si emergjentete	-Krijimi i zonave të mbrojtura -shtimi i specieve të zhdukura	-kërcënimi i specieve -gjuetia pa kriter
FLORA	rrezikuar	kosiderueshme si emergjentete	-Ruajtja e bimëve mjekësore -Ruajtja e bimëve mjekësore	Rëndësia dhe shfrytëzimi bimëve mjekësore
LIQENI	Në rrezik	pranueshme si emergjente	-pastrimi i liqenit -frenimi i ndotjes	-bimësia lesheriku -shterimi i liqenit -prerja e bimësisë së mesme dhe të larta përgjatë liqenit
BURIMET NËNTOKËS ORE	Në rrezik	E pranushme si emergjentete	-menaxhim i resurseve nën tokësore -kryerja e analizave të ujit të pijshëm	-lënia në haresë e burimeve historike (amortizimi) -hapjet e shpimet janë shtuar shumë

Potencialet, mundësitë dhe prioritizimi i zgjidhjeve

Në takimin e rradhës së grupit të punës u bë analiza e potencialeve dhe mundësive si dhe u prioritizuan zgjidhjet:

Potencialet

- Pyjet
- Liqenet
- Burimet nëntokësore
- Produktet BIO

Mundësitë

- Pyjet
 1. turizëm
 2. prodhimtari
 3. gjueti
 4. park
 5. mbrojtja nga erozioni
 6. pasurimi i faunës
 7. piknik
- Liqenet
 1. vaditje
 2. peshkim
 3. aktivitete sportive
 4. turizëm
- Burimet nëntokësore
 1. shfrytëzimi i resurseve
 2. vaditje
 3. ujë i pijshëm
- Produktet BIO
 1. Çertifikimi i produktit
 2. Shtimi i prodhimit

Prioritizimi i zgjidhjeve

1. **Çertifikimi i produktit**
2. **Shtimi i prodhimit**
3. **Shtimi i sipërfaqeve të pyjeve**
4. **Promovimi dhe certifikimi i produkteve BIO**
5. **Përmirësimi i burimeve ujore (lumi dhe liqenet)**

Plani i veprimit për zbatimin e zgjidhjeve – Pyjet dhe Biodiversiteti

Aktiviteti	Ku	Qëllimi	Objektivat	Kush	Sa	Kur	Bashkëpunëtorët	Indikatorët
Ruajtja dhe identifikimi i ullinjve shekullorë	Prezë	Promovimi i vlerave historike dhe ushqyese të ullinjve të Prezës	a. Identifikimi i ullinjve b. Vendosja e tabelave turistike c. Bërja e hartave për rrugët	Armando Kurti Agim Kepi	10000 €	Brenda vitit 2009-2010	Komuna Prezë Banorët e zonës	Numri i ullinjve të identifikuar; Nr i tabelave të vendosura; Numri i vizitorëve; Agjensitë turistike të interesuara
Pastrimi i bregut të lumit	Lumi i Prezës	Heqja e të gjitha mbeturinave. Bërja e vizitueshme e të gjithë sipërfaqes së lumit	Pastrimi i të gjithë bregut të lumit Moshedhja e mbeturinave në bregun e lumit	Komuna Prezë Armando Kurti Aldo Sheshaj	50000 €	2009-2010	Komuna Prezë Nxënësit e shkollave Shoqatat e mjedisit në komunë	Nr i aksioneve të pastrimit të ndërmarra; nr i vizitave dhe monitorimeve të bëra
Mbjellja e drurëve për pyllëzim	Në zonat ku ka erozion në komunën Prezë	Rruajtja e tokës nga erozioni	a.Mbjellja e drurëve pyjore b.Pyllëzimi i të gjithë zonës	Agim Kepi Armando Kurti Aldo Sheshaj	25000€	2009-2010-2011	Shoqata e pyjeve në Komunë Nxënësit e shkollave Komuna Prezë	Nr i aktiviteteve mbjellëse; Nr i fidanëve të mbjellë; Sip e zonës së mbjellë
Ndërtimi i pritave malore	Në zonat kodrinore të komunës Prezë	Ruajtja e tokës nga erozioni	a.Identifikimi i zonave ku ka erozion b. Rruajtja e tokës nga erozioni	Agim Kepi Aldo Sheshaj Armando Kurti	15 prita malore x 4000 €/pritë	2009-2011	Komuniteti Shoqata e pyjeve dhe Drejtoria pyjore	Nr i pritave të ndërtuara; zonat ku janë ndërtuar pritat;
Rehabilitimi i mjedisit në shkollën e mesme Prezë	Në shkollën e mesme Prezë	Krijimi i kushteve mjedisore në shkollë	a.Pastrimi i terrenit b.Dizenjimi i të gjithë terrenit c.Mbjellja e drurëve dekorativë dhe luleve	Nxënësit e shkollave Koordinatori i grupit të AGJ dhe grupi i pyjeve	14000€	2009-2010	Drejtoria Arsimore Rajonale Nxënësit e shkollave	Nr i aktiviteteve të organizuara; Nr i nxënësve pjesëmarrës në to; Nr i drurëve dhe

			d.Vendosja e stolave dhe koshave të mbeturinave në ambientet rreth shkollës				Komuniteti dhe Komuna Prezë	luleve të mbjella; Nr i stolave të vendosur; Cilësia e jetesës në shkollë
Mbarështrimi dhe pastrimi i pyjeve	Në pyjet e komunës 50 Ha	Krijimi i një pylli sa më të shëndetshëm	a.Evidentimi i sipërfaqeve pyjore në teritorin e komunës b. Pastrimi i shkurreve dhe drurëve	Komuniteti Shoqata e pyjeve në komunë Grupi i GA	1 ha = 1900€ Gjithsej 80000 €	2010-2012	Komuna Prezë Komuniteti dhe Drejtoria pyjore	Sipërfaqja ku është bërë ndërhyrja; sip. e pastruara
Organizimi i panaiereve me produkte BIO	Në komunën Prezë 2-ditore	Promovimi i produkteve BIO që prodhohen në Komunë	a.Evidentimi i të gjithë fermerëve që prodhojnë produkte BIO b. Organizimi i panairit dhënie e certifikatave dhe stimujve për fituesit c. Reklamim në media	Prodhuesit e produkteve BIO Stafi i GA	10000€	2010	TV Lokal Komuna Prez Biznesmenët	Nr i fermerëve të certifikuar; Nr i panaiereve dhe aktiviteteve promovuese te organizuara; Nr i vizitorëve; Vizitueshmëria nga nr. i klikimeve në website Ftesat dhe biletat e shitura
Konkurs ndërmjet qyteteve ku prodhohen produkte BIO (Mjalte, vere, vaj ulliri, etj)	Në Tiranë 3-ditor	Promovimi i produkteve BIO të zonave	a.Evidentimi i fermerëve që prodhojnë produkte BIO ne Shqipëri b.Organizimi i panairit, dhe dhenie e certifikatave	Fermerët e zonale në bashkëpunim me komunat përkatëse dhe grupin e GA	50000€/vit	Cdo vit	Biznesmenet dhe Komunitet respektive	Nr i fermerëve që prodhojnë produkte Bio; Vizitueshmëria Biletat e shitura Klikimet ne website; shkrimet në media

			fituesve te panairit c.Reklamim në media					
Ekspozitë me bimët mjekësore të zonës	Në komunën Prezë 1- dite	Promovimi i bimëve mjekësore të zonës Të ringjallet tradita e mbledhjeve të bimëve	a. Evidentimi i bimëve mjekësore te zonës b. Organizimi i ekspozitës	Personat që merren me mbledhjen e këtyre bimeve dhe GA	3500 €/vit	Cdo vit	Fermerët dhe Komuna	Lloji i bimëve mjekësore të zonës dhe nr; Nr i ekspozuesve Prezentë; Vizitueshmeria
Konkurse me fëmijët e shkollave të Komunës me vizatime të natyrës së Prezës (Pamje nga lumi, liqeni, pyjet, etj)	Në shkollat e mesme, 9- vjecare dhe filllore 1 ditë në vit	Nxitja e nxënësve për mbrojtjen e natyrës.	Realizimi i punës më të mirë me vizatim mbi natyrën	Nxënësit e shkollave në bashkëpunim me mësuesit dhe GA	3000 €	Cdo vit	Bizneset Shkolla të tjera Prindërit	Nr i aktiviteteve të organizuar; nr i nxënësve pjesëmarrës; nr dhe tematika e vizatimeve të paraqitura
Ruajtja dhe mirëmbajtja e bregut të lumit	Ne fshatrat Gjeç- Fushë Gjeç- Kodër Breg- Shkozë	Frenimi i gëryerjeve dhe pastrimi nga mbeturinat për të përmisuar pamjen vizuale të lumit	Nderhyrjet në gjatësinë që përshkron lumi në territorin e komunës Prezë	Armand Kurti	11000 €	1 here ne 10 vjet	Ministria e mjedisit Komuna Prezë Komuniteti Shoqata të ndryshme	Media vendase Banorët që jetojnë aty Drejtoria e mjedisit
Të ndalohet gjuetia për të paktën 5 vjet	Komuna Prezë Pëer 5 vjet	Zhvillimi i specieve të kërcënuara dhe atyre te zhdukura	Lidhja e një zinxhiri natyror e tradicional Të specieve. Ne Prezë	Një përfaqësues nga shoqata e	30000 €	E kufizuar deri ne 5 vjet	Shoqata gjuetarëve Komuna Prezë Banoret Bizneset Shoqata për mbrojtjen e	Shtimi i specieve. Vleresime nga insitucionet Shtimi dhe ritja e specieve te kercenuara

				gjuetarëve			kafshëve	
Shtimi i sipërfaqeve me ullishte	1 here ne vit e në sistem kodrinore	Shfrytëzimi i tokave të përshtatëshme Zëvendësimi i ullishteve të dëmtuara	Ruajtia e ullishteve tradicionale të Prezës.	Agim Kepi Armand Kurti Gani Dervushi	6000 €	Nje vit e në vazhdimësi	Komuna Prezë Komuniteti Fermerët Ministria e bujqësisë	Numri i ullishteve të reja Cilësia e larte e produktit Vlerësime dhe nga konsumatorët
Mbrojtja dhe vendosia e tabelave . Për mjedisin	1 herë në 2 vjet	Sensibilizimi i komunitetit për një mjedis të pastër dhe rëndësia e saj	Natyrë e pastër pa mbeturina pa ndotje (e kufizuar)	Ramazan Demerxhiu Agim Kepi Armand Kurti	6500 €	Në vazhdimësi	Shoqata për mjedisin Bizneset Komuna	Pastërtia në vend grumbullimet Zbatimi i normativave të vëna

Shtojcat

Duam të falenderojmë të gjithë anëtarët e grupeve të punës që kontribuan drejtpërdrejt në procesin e Axhendës së gjelbër.

Anëtarët e grupit të punës të Grupit Infrastruktura Turistike:

1 – Saimir Alushi	[audit]
2 – Sherife Loka	[nëpunëse]
3 – Haxhi Loka	[mësues]
4 – Edlira Mulla	[konsulente]
5 – Kadri Bala	[teknik ndërtimi]
6 – Ibrahim Kurti	[mësues]
7 – Fatmir Vrana	[nëpunës]
8 – Isuf Halla	[kryetar fshati]
9 – Sherif Halili	[inxhinier]
10 – Aldo Sheshaj	[jurist]

Anëtarët e Grupit të Vlerave Etnografike – Kulture e Artisanale:

1. Isa Kurti	[mësues]
2. Besnik Balla	[mësues]
3. Xhemali Mesiti	[mësues]
4. Agron Halili	[mësues]
5. Vera Kurti	[edukatore]
6. Luljeta Kurti	[gazetare]
7. Drita Kurti	[studente]
8. Suzana Halili	[mësuese]
9. Pranvera Alushi	[ekonomiste]
10. Pranvera Kurti	[biologe]
11. Majlinda Kepi	[mësuese]
12. Aurora Mulla	[studente]

Anëtarët e grupit të punës, Pyjet dhe Biodiversiteti

1. Agim Kepi	[Agronom]
2. Aldo Sheshaj	[Jurist]
3. Ylli Shima	[Mesues biologjie]
4. Ramazan Demerxhiu	[Ambjentalist]
5. Armand Kurti	[Ing. Mjedisi]
6. Asllan Kaziu	[Student menaxhim pyjesh]
7. Pranvera Kurti	[Biokimist]

Anëtarët e Shoqatës së Permakulturës që Kontribuan:

1. Edlira Mulla	Koordinatorë e Projektit të Axhendës së Gjelbër në Prezë
2. Aurora Mulla	Asistente e koordinatores
3. Marsida Duzha	Anëtare e grupit të punës
4. Blerina Biti	Anëtare e grupit të punës
5. Elona Saliu	Anëtare e grupit të punës
6. Endrit Kullaj	Kryetar i Shoqatës së Permakulturës

Si dhe shumë të tjerë që kontribuan me ide nëpër takime, emrat e të cilëve jepen në listën alfabetike.

Lista përmbledhëse alfabetike e pjesëmarrësve në takimet e grupeve të punës dhe në dy takimet konsultuese me publikun:

Emri Mbiemri	Emri Mbiemri
Agim Kepi	Kadri Bala
Agron Halili	Klodian Noka
Ahmet Halili	Kujtim Xhebexhiu
Aldo Sheshaj	Luan Llubani
Andi Prifti	Luljeta Kurti
Arlinda Pogaj	Lutfi Ureza
Armand Kurti	Marsida Duzha
Asllan Kaziu	Merita Mansaku
Astrit Gjoka	Mehdi Alushi
Aurora Mulla	Muhamed Alushi
Bashkim Alushi	Muharrem Budlla
Bedri Zela	Mustafa Qehajaj
Besnik Balla	Mustafa Zela
Blerina Biti	Nazif Demirxhiu
Donika Dervishi	Nazmi Zela
Drita Kurti	Osman Agasi
Edlira Mulla	Pranvera Kurti
Elmira Lubani	Ramazan Demirxhiu
Elona Saliu	Rezart Xhelo
Etleva Kurti	Saimir Alushi
Faik Guri	Sherif Halili
Fatmir Vrana	Sherife Loka
Gjergj Kerri	Silvana Alldervishi
Haxhi Loka	Suada Gerdec
Haxhi Shehi	Suzana Halili
Haxhire Demirxhiu	Valbona Mazreku
Ibrahim Kurti	Vera Alushi
Ibrahim Rreshka	Vera Kurti
Isa Doda	Xhemali Mesiti
Isa Kurti	Ylli Shima
Isuf Halla	

Faleminderit të gjithëve që kontribuan për këtë draft:

- Milieukontakt International – për mbështetjen financiare të projektit
- EDEN Center – për trainimet efektive që morëm nga trainuesit e qendrës
- Shoqatës Shqiptare të Permakulturës për koordinimin e procesit dhe asistencën e dhënë.

Një Falënderim i veçantë shkon për:

- Komunën Prezë, që na ndihmoi në çdo çast gjatë punës
- Drejtorinë e Shkollës së Mesme të Bashkuar – Prezë, që na lejoi të takoheshim në ambientet e shkollës.
- TV Preza [Z. Muharrem Budlla], që na ndihmoi me programe e spote televizive për të përçuar te komuniteti ecurinë e procesit.
- KMPK Sh. P. K. [Z. Gjergji Kerri], që na ndihmoi me realizimin e kutive postare dhe këndet e njoftimeve për të pasur komunikim më vizual e të frytshëm me komunitetin.
- Personelit të shkollave të Prezës, që na ndihmuan me shpërndarjen e 1000 pyetësorëve e fletëpalosjeve prezantuese të procesit të Axhendës së Gjelbër në Prezë.
- Të gjithë banorët, që me anë të vërejtjeve dhe sugjerimeve, letrave të shkruara e pyetësorëve të plotësuar u bënë pjesë e këtij materiali.